

Till statsrådet Ingegerd Wärnersson

Den 2 juni 1998 fattade riksdagen beslut med anledning av regeringens proposition *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, m.m.* I propositionen meddelade regeringen sin avsikt att ge ett begränsat antal kommuner möjlighet att delta i en försöksverksamhet, där arbetet i grundskolan får organiseras utan en centralt fastställd timplan. Riksdagen konstaterade med tillfredsställelse att regeringen avsåg att ge en arbetsgrupp i uppdrag att utarbeta förslag till hur försöksverksamheten skall utformas med avseende på utvärdering och kvalitets-säkring. Därefter skulle regeringen återkomma till riksdagen.

Med anledning av riksdagens beslut tillkallades en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet (U 1998:C) med uppdrag att bedöma förutsättningarna för en försöksverksamhet där arbetet i grundskolan får organiseras utan en centralt fastställd timplan samt att ge förslag till utformning av denna med avseende på utvärdering och kvalitetssäkring.

I arbetsgruppen har från Utbildningsdepartementet ingått Eva Edström-Fors, ordförande, Ingrid Lindskog och Eva Wallberg, båda sekreterare, samt Annica Lindblom, rättssakkunnig. Från Skolverket har ingått Ragnar Eliasson, Berit Hörnqvist och Margareta Linnell. Dessutom har Thomas Persson, Lidköpings kommun, och Per Thalín, Upplands-Bro kommun, ingått i arbetsgruppen.

Arbetsgruppen har nu slutfört sitt uppdrag och redovisar sitt arbete i denna departementsskrivelse. Skrivelsen är avsedd att efter remissbehandling kunna ligga till grund för en eventuell proposition till riksdagen.

Stockholm i januari 1999

Eva Edström-Fors

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	7
1 Bakgrund	15
1.1 Uppdrag och genomförande	15
1.2 Tidigare utredningar.....	16
1.3 Timplanen i dagens regelverk	20
2 Timplanen i styrsystemet	23
2.1 Huvudmannens uppdrag	23
2.2 Timplanerna och kursplanerna	30
3 Timplanen i dag – ett upplevt hinder för skol- utveckling	37
3.1 Hur styrande är timplanen i praktiken ?	37
3.2 Vad är möjligt i dagens regelverk ?	42
3.3 Sammanfattande slutsatser.....	44
4 Utformning av försöksverksamheten	49
4.1 Syfte med försöksverksamheten	50
4.2 Frihet från vad ?.....	50
4.2.1 Frihet från den nationella timplanen	51
4.2.2 Den garanterade undervisningstiden kvar	52
4.3 Frihet för vem ?.....	54
4.4 Krav för deltagande	55
4.4.1 Krav på kommunen.....	56
4.4.2 Krav på skolan.....	58
4.4.3 Övriga åtaganden för kommun och skola	62

4.5	Försöksverksamhetens omfattning	
	- två alternativ.....	62
4.5.1	Alternativ I.....	63
4.5.2	Alternativ II.....	64
4.6	Fristående skolor.....	65
4.7	Ansökan/intresseanmälan	66
4.8	Försöksverksamhetens längd	67
4.9	Försöksverksamhetens start	68
5	Styrning och utvärdering av försöksverksamheten	69
5.1	Nationell styrning och stöd	69
5.2	Nationell utvärdering av försöksverksamheten	70
5.3	Forskning.....	72
Bilaga	Timplanen för grundskolan (Bilaga 3 skollagen)	75

Sammanfattning

Timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola har behandlats i flertalet utredningar som föregått de stora skolreformerna under 1990-talet. Alla har konstaterat att det har funnits ett starkt symbolvärde i en uppgradering respektive en nedgradering av antalet timmar för ett visst ämne i den nationella timplanen. Den timplan som nu finns är därför liksom sina föregångare resultatet av såväl noggranna överväganden som kompromisser.

Historiskt har timplanen ansetts kunna värna om likvärdighet och kvalitet. Regeringen har dock i flera sammanhang pekat på det motsägelsefulla i att ha en nationell timplan i en mål- och resultatstyrd skola. Timplanen kan också upplevas som ett hinder för ämnesövergripande undervisning och lokal skolutveckling.

Skolkommittén föreslog i sitt slutbetänkande *Skolfrågor – Om skola i en ny tid* att den nuvarande nationella timplanen för grundskolan skulle avskaffas och att enbart en total garanterad undervisningstid skulle regleras. Som ett alternativ föreslog kommittén en försöksverksamhet där ett begränsat antal kommuner skulle ges möjlighet att låta några skolor arbeta med dispens från den centrala timplanen. Remissinstanserna var samstämmigt positiva till förslaget om en försöksverksamhet. Regeringen valde också att följa Skolkommitténs alternativa förslag.

Efter riksdagsbeslut fick den arbetsgrupp, som ansvarar för denna skrivelse, uppdraget att utarbeta förslag till hur en försöksverksamhet skall kunna utformas med avseende på utvärdering och kvalitetssäkring. Denna departementsskrivelse innehåller därför en bedömning av förutsättningarna för en försöksverksamhet, där arbetet i grundskolan skall få organiseras utan en centralt fastställd

timplan, samt förslag till utformning av försöksverksamheten. Skrivelsen skall efter remissbehandling kunna ligga till grund för en eventuell proposition till riksdagen.

Arbetsgruppen utgår i sina slutsatser från huvudmannens uppdrag att med utgångspunkt i nationella mål ge alla barn och ungdomar en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Uppdraget kvarstår oförändrat även om den nationella timplanen avskaffas.

Skolan måste arbeta på ett sådant sätt att varje elevs resultat och skolsituation ständigt följs. För att klara sitt uppdrag att ge varje elev förutsättningar att nå så långt som möjligt i sin utveckling behöver skolan kunna planera och utnyttja sina resurser på ett flexibelt och målinriktat sätt. Kraven på lärarnas kompetens och ett professionellt ledarskap i skolan kommer troligtvis att bli ännu högre i framtiden, samtidigt som nya utmaningar och större personligt ansvar kan göra den nya lärar- och skolledarrollen attraktiv och stimulerande.

Arbetsgruppen anser att det system av kvalitetsinstrument som nu har utvecklats på nationell nivå, i kommunen och i skolan, bör kunna ge förutsättningar att utveckla och garantera kvalitet och likvärdighet i grundskolan. Alla kommuner och skolor har dock inte hunnit lika långt i sitt kvalitetsarbete. Skolverket har konstaterat att vissa kommuner uppvisar brister i sin kunskap om och tillämpningar av kvalitetsinstrumenten. Det betyder att det också i dagens skola, med en nationell timplan, finns risker för att vissa elevers rätt till en god utbildning åsidosätts. Arbetet med att utveckla det lokala mål- och kvalitetsarbetet i kommunerna och i skolorna måste därför fortsätta. En slopad timplan skulle kunna skapa ytterligare uppmärksamhet kring kvalitetsfrågorna. Skolor skulle få incitament för att pröva olika sätt att arbeta med måltolkning, uppföljning och utvärdering, vilket på sikt också skulle kunna bidra till en positiv skolutveckling.

Arbetsgruppen anser emellertid att man inte kan bortse från att det finns vissa risker förknippade med ett slopande av den nationella timplanen, särskilt i ett övergångsskede. Många företrädare för ”små” ämnen, dvs. ämnen med litet antal timmar i timplanen,

uttrycker oro för ämnenas ställning om den nationella timplanen avskaffas. Kommunernas fortsatta ansvar för att kvaliteten upprätthålls, att målen i läro- och kursplaner uppnås och att den totala garanterade undervisningstiden bibehålls måste därför vara mycket tydligt i en skola utan en nationell timplan.

Timplanens roll i styrsystemet har varit att på ett nationellt plan uttrycka vilken ambitionsnivå som är möjlig att ha inom kursplanernas ram. Arbetsgruppen instämmer med Skolkommittén i uppfattningen att timplanen därmed kan invagga lärare, skolledare och föräldrar i en sorts falsk trygghet, en känsla av att den tilldelade tiden är en garant för elevernas kunskaper och färdigheter.

Timplanen har också haft en viktig roll som utgångspunkt för skolans organisation. Förutsättningarna har nu blivit annorlunda, bl.a. genom det nya skolutvecklingsavtalet mellan arbetsgivaren och lärarorganisationerna, som har försvagat kopplingen mellan timplanen och lärarnas arbetstid. Timplanen har enligt arbetsgruppens uppfattning förlorat sin avgörande betydelse för kvalitet och likvärdighet och sin styrkraft för skolans organisation och resursfördelning. Målen måste i framtiden bli de viktigaste styrinstrumenten, inte den tid som används för att nå dit.

Arbetsgruppen bedömer att mycket av det friutrymme, som lärare och skolledare efterlyser, redan finns inom nuvarande system. Exempelvis är möjligheterna att arbeta ämnesövergripande stora. Vi bedömer därför att timplanen oftare är ett upplevt än ett reellt hinder för den pedagogiska utvecklingen. Det betyder dock inte att det är oväsentligt att ta bort ett sådant hinder.

Arbetsgruppen förutsätter att ett avskaffande av den nationella timplanen skulle uppfattas som en positiv signal av de flesta lärare och skolledare. Att arbeta utan centralt fastställd timplan betyder ett utökat ansvar men också ett ökat förtroende för lärare och skolledare i skolan. En sådan åtgärd skulle dessutom göra det omöjligt att använda den nationella timplanen som argument mot en nödvändig förändring av skolans organisation och arbetsformer. Ett slopande av timplanen skulle därför få en dubbel effekt: ett

borttagande av ett hinder, oavsett om det är upplevt eller reellt, och större möjlighet att fokusera på målen.

Arbetsgruppen anser således att det finns många vägande skäl för att pröva ett slopande av den nationella timplanen. Gruppens uppdrag har dock varit att ge förslag till en utformning av en försöksverksamhet som kan utgöra ett underlag för en fortsatt beredning av frågan. Riksdag, regering och kommuner kommer genom en försöksverksamhet att få underlag för en framtida bedömning.

Försöksverksamheten bör enligt arbetsgruppens uppfattning ha två syften – att pröva *om* den nationella timplanen kan tas bort och att pröva *hur* detta i så fall kan ske. För det första innebär det att försöksverksamheten bör pröva om ett slopande av den nationella timplanen får önskade effekter, nämligen att stärka och renodla mål- och resultatstyrningen av skolan och därigenom ytterst ge eleverna bättre förutsättningar att nå skolans mål. För det andra bör den pröva om och i så fall på vilket sätt styrningen och kvalitetssäkringen av skolans arbete behöver utvecklas om den nationella timplanen tas bort. Utgångspunkten är ett oförändrat uppdrag till skolan.

För att ge underlag för dessa bedömningar bör försöksverksamheten innebära en fullständig befrielse från den nationella timplanens indelning i tid per ämne eller ämnesgrupp. Arbetsgruppen menar att kursplanerna, tillsammans med befintliga kvalitetsinstrument, ger ett tillräckligt stöd för att målen skall nås. En lokal arbetsplan som följs upp och utvärderas mot de nationella målen, målen i skolplanen, uppföljning och utvärdering samt kvalitetsredovisningar är de instrument som även fortsättningsvis skall användas. Det finns skäl att i försöksverksamheten särskilt iakttä hur skolorna i försöksverksamheten ger eleverna möjlighet att göra egna val.

Den totala minsta garanterade undervisningstiden bör gälla även för skolor inom försöksverksamheten. Ett slopande av timplanen förändrar inte behovet av tid i skolan. Snarare tydliggörs behovet av

den tid som krävs för att eleverna skall nå målen. Det gäller såväl mål att sträva mot som mål att uppnå.

För att få möjlighet att delta i försöksverksamheten skall såväl kommunen som skolan uppfylla vissa nationellt fastställda krav. I stort understryker dessa de krav som redan ställs på kommuner och skolor inom ramen för mål- och resultatstyrningen av skolan. Kommunen bör således ha en aktuell skolplan som kontinuerligt följs upp och utvärderas samt rutiner för att upprätta årliga kvalitetsredovisningar. Kommunen bör också kunna redovisa ett syfte med att delta i försöksverksamheten, ansvarsfördelningen i kommunen för försöksverksamheten, hur och inom vilka områden deltagande skolor skall stödjas samt planerade insatser för kvalitetssäkring av skolans verksamhet under försöket.

På motsvarande sätt skall det finnas en lokal arbetsplan samt rutiner för kvalitetsredovisningar vid varje skola i försöksverksamheten. Vidare bör varje skola redovisa ett syfte med sitt deltagande, hur ansökan har förankrats hos personal, elever och föräldrar, hur rektor och lärare avser att kvalitetssäkra utbildningen samt vilken kompetensutveckling som krävs för skolans personal.

Såväl kommun som skola skall årligen redogöra för samt följa upp och utvärdera försöksverksamheten. Det kan ske i samband med ordinarie uppföljning och utvärdering av skolplan respektive lokal arbetsplan och/eller i samband med kvalitetsredovisningen. Kommunen och skolan skall också vara beredda att informera andra kommuner och skolor om genomförande och utvärderingsresultat, ge representanter för kommunledning, skolledning och lärare möjlighet att delta i nätverksmöten, seminarier och uppföljningskonferenser samt delta i nationella utvärderingar och uppföljningar, liksom i forskningsprojekt.

Enligt arbetsgruppens uppfattning bör två alternativ till omfattning av försöksverksamheten prövas i den fortsatta beslutsprocessen. Det första alternativet innebär att ett tjugotal kommuner och ett begränsat antal skolor som uppfyller de ovan redovisade kraven ges möjlighet att delta. Det andra innebär att alla intresserade

kommuner och skolor som uppfyller kraven inbjuds att delta. Även om vi inte säkert vet hur stort intresset är i kommunerna bedömer vi att antalet deltagande kommuner skulle bli större i det senare alternativet än i det förra.

Arbetsgruppen pekar på vikten av att under försöksverksamheten noga analysera de risker som kan vara förknippade med ett slopande av den nationella timplanen. Vi har också sagt att försöksverksamheten, liksom en eventuell slutlig reform med en avskaffad timplan, kan komma att bidra positivt till skolutvecklingen. Valet mellan alternativen blir således en fråga om var tyngdpunkten skall läggas.

Valet av alternativ kan också styras av om man vill ha representativitet i urvalet. I det första alternativet kan ett litet men dock riktat urval göras, med kommuner som representerar olika kommuntyper och olika delar av landet. I det andra alternativet styrs deltagandet av kommunernas intresse. Om ett tillräckligt antal kommuner väljer att delta finns dock, även i detta alternativ, goda förutsättningar för att olika kommuntyper kommer att bli representerade, något som har betydelse för utvärderingen av försöksverksamheten.

Urvalet av skolor kan i båda alternativen ske på två sätt. Antingen gör staten urvalet av skolor samtidigt som kommunurvalet eller så väljer kommunen sina egna skolor i ett nästa steg. Arbetsgruppen förordar det senare alternativet, främst därför att det stämmer väl överens med ansvarsfördelningen mellan stat och kommun och med de processer som sannolikt kommer att ske i berörda kommuner och skolor. När en kommun får klartecken att delta återstår mycket arbete på skolorna med att utveckla syftet med att delta och att förankra detta hos personal, elever och föräldrar. Kommunen skall anmäla de skolor som valts ut till Skolverket. Eventuellt kan också några fristående skolor knytas till försöksverksamheten som jämförelseskolor.

Arbetsgruppen föreslår en femårig försöksverksamhet med en första avrapportering efter tre år. Det bör vid den tidpunkten vara möjligt att ta ställning till om den nationella timplanen kan tas bort eller

inte. Den längre perioden behövs för de mer utvecklingsinriktade delarna av försöksverksamheten, avseende t.ex. styrning, uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring, liksom de forskningsuppdrag som föreslås.

Försöksverksamheten bör, under förutsättning av beslut i riksdagen under år 1999, kunna komma i gång i skolorna höstterminen år 2000. Kommunerna bör kunna inbjudas och anslutas till försöksverksamheten tidigast under hösten 1999, varefter processen i skolorna kan ta vid.

Enligt arbetsgruppens uppfattning är det viktigt att göra olika intressenter, som Svenska Kommunförbundet, lärarorganisationerna och skollidarna, delaktiga i försöksverksamheten. Det gäller särskilt de utvecklings- och stödinsatser som krävs i samband med försöksverksamheten.

Den nationella utvärderingen av försöksverksamheten syftar främst till att ge regering och riksdag beslutsunderlag. Den bör inriktas på försöksverksamhetens båda syften – att pröva *om* den nationella timplanen kan tas bort och *hur* detta i så fall kan ske. Det innebär att utvärderingen systematiskt skall undersöka och värdera om och hur kommunen och skolan uppfyller de olika krav som ställs. Den nationella utvärderingen skall värdera om skolans och kommunens uppföljning, utvärdering och egenkontroll är tillräcklig för att garantera likvärdigheten.

En försöksverksamhet med slopad nationell timplan skulle också vara intressant ur forskningssynpunkt. Den skulle bl.a. erbjuda möjligheter att jämföra skilda undervisningssituationer med varierande grad och art av tidsstyrning. Arbetsgruppen föreslår därför att det avsätts särskilda medel för forskning i anslutning till försöksverksamheten.

1 Bakgrund

1.1 Uppdrag och genomförande

Den 2 juni 1998 fattade riksdagen beslut¹ med anledning av regeringens proposition *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, m.m.*² I propositionen meddelade regeringen sin avsikt att ge ett begränsat antal kommuner möjlighet att delta i en försöksverksamhet, där arbetet i grundskolan får organiseras utan en centralt fastställd timplan. Riksdagen konstaterade med tillfredsställelse att regeringen avsåg att ge en arbetsgrupp i uppdrag att utarbeta förslag till hur försöksverksamheten skall utformas med avseende på utvärdering och kvalitets-säkring. Därefter skulle regeringen återkomma till riksdagen.

Med anledning av riksdagens beslut förordnade skolministern en arbetsgrupp med uppdrag att bedöma förutsättningarna för en försöksverksamhet där arbetet i grundskolan får organiseras utan en centralt fastställd timplan samt att ge förslag till utformning av denna med avseende på utvärdering och kvalitetssäkring. Arbetsgruppens arbete redovisas i denna departementsskrivelse. Skrivelsen är avsedd att efter remissbehandling kunna ligga till grund för en eventuell proposition till riksdagen.

Arbetsgruppen har haft åtta sammanträden.

¹ 1997/98:UbU18

² Prop. 1997/98:94

Arbetsgruppen har vidare anordnat ett möte med berörda intressenter, som gavs möjlighet att ge synpunkter inför arbetsgruppens arbete. Inbjudna var representanter för Svenska Kommunförbundet, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Skolledarna, Riksförbundet Hem och Skola, Elevorganisationen, Friskolornas Riksförbund och Lärarutbildningskommittén.

Arbetsgruppen har också genomfört en studieresa till Lidköpings kommun, en av de kommuner som redan ansökt om dispens från den nationella timplanen. Gruppen sammanträffade där med representanter för skolpolitiker, rektorer och lärare samt med medarbetare i Skolverkets regionala organisation i Skövde och Göteborg.

1.2 Tidigare utredningar

Frågan om timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola har behandlats i flertalet utredningar, som föregått de stora skolreformerna under 1990-talet. I själva verket har utformningen av timplanen ofta blivit den dominerande frågan framför allt i medias kommentarer till förslag till skolreformer. När en ny läroplan introduceras kommer alltid förslag om att nya ämnen med särskilt avsatt tid skall infogas i timplanen. Det har funnits ett starkt symbolvärde i en uppgradering eller nedgradering av antalet timmar för ett visst ämne i den nationella timplanen. Den timplan som nu finns är därför som sina föregångare resultatet av såväl noggranna överväganden som kompromisser.

I betänkandet *Skola för bildning*³ diskuterade Läroplanskommittén timplanernas roll. Kommittén fastslog att timplanerna vid denna tidpunkt var det kanske kraftigaste uttrycket för vad som var kvar av regelstyrningen i skolans inre arbete. Läroplanskommitténs förslag till timplan angav en minsta garanterad lärarledd undervisningstid på 6 665 timmar i grundskolan som kommunen skulle vara

³ SOU 1992:94

skyldig att avsätta resurser till. Kommittén föreslog bl.a. att den nationella regleringen av stadier i timplanen skulle upphöra och att grundskolan skulle indelas i två skeden. Dessa skulle göras tydliga genom att grundskolans kursplaner skulle ange mål dels för årskurs 5, dels för årskurs 9.

I och med att ett ökat utrymme på totalt 1 030 timmar i grundskolan föreslogs för den enskilde elevens val och skolans eget val (s.k. profilering) minskade den undervisningstid som i förslaget var föremål för centrala beslut. Den faktiska timfördelningen för den enskilde eleven skulle således till en del beslutas av kommunen och skolan, till en del av eleven och elevens föräldrar. Merparten, ca 85 procent, av timmarna inom den garanterade undervisningstiden föreslogs dock fortfarande fördelade med en minsta undervisningstid på tjugo olika obligatoriska ämnen.

En majoritet av remissinstanserna tillstyrkte Läroplanskommitténs förslag om en timplan för grundskolan utan stadiindelning. Den föreslagna indelningen i två skeden fick dock inte gehör hos remissinstanserna. En rad olika synpunkter lämnades på förslaget till timfördelning, särskilt beträffande de praktiskt/estetiska ämnena.

Regeringens förslag i propositionen *En ny läroplan*⁴ överensstämde i huvudsak med Läroplanskommitténs. Den garanterade undervisningstiden för de praktiskt/estetiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnesområdena fördelades på respektive ämnesgrupper, inte på de enskilda ämnena. Däremot godtog inte regeringen förslaget om två skeden i grundskolan.

Timplanen föreslogs utgöra ett minimikrav för den undervisning som skall anordnas för varje elev. Regeringen förde ett resonemang om timplanens roll i ett mål- och resultatstyrt system. Att regeringen överhuvudtaget valde att föreslå en av riksdagen fastställd timplan motiverades med den vikt som läggs vid skollagens likvärdighetsmål. Timplanens roll i det nya styrsystemet skulle vara att värna om den gemensamma kärnan och att fungera som ett stöd för varje skolas planering och timfördelning.

⁴ Prop. 1992/93:220

Utbildningsutskottet ställde sig i sitt betänkande⁵ i huvudsak bakom regeringens förslag om timplan för grundskolan. Varje ämne inom den praktisk/estetiska ämnesgruppen skulle dock tillförsäkras eget utrymme i timplanen.

Utskottet föreslog också en justering av timtalen så att timmar skulle föras över från den naturvetenskapliga ämnesgruppen till den samhällsvetenskapliga för att skapa ett ökat utrymme för religionskunskap. En annan justering var att skolans val skulle få användas för att omfördela högst 15 procent av timtalet i respektive ämne eller ämnesgrupp, dock med undantag för svenska, engelska och matematik.

Timplanen som är en bilaga till skollagen trädde i kraft samtidigt som Lpo 94.

I regeringens proposition *Förskoleklass och andra skollagsfrågor*⁶ föreslogs vissa justeringar av timplanen. Regeringen menade att timplanen av många fortfarande upplevs som ett hinder för ämnesövergripande undervisning och lokal skolutveckling. Samtidigt fastslogs återigen att det tills vidare finns behov av att behålla en nationellt fastställd timplan för att värna om likvärdighet och kvalitet.

Det lokala jämningsutrymmet för skolans val föreslogs öka från 410 till 600 timmar. De tidigare restriktionerna om vilka ämnen som kunde användas vid jämkning togs bort, under förutsättning att det gäller högst 20 procent av timtalet i respektive ämne eller ämnesgrupp. För att skapa en väl avvägd helhet i skoldagen, där teori och praktik varvas på ett sätt som befrämjar ett mångsidigt lärande, föreslogs att antalet timmar i ämnena idrott och hälsa respektive slöjd skulle ökas. Den nya timplanen (se bilaga) kom att gälla från höstterminen 1998.

Redan innan riksdagen hösten 1997 fattade beslut om justeringarna i timplanen lade Skolkommittén fram sitt slutbetänkande

⁵ 1993/94:UbU1

⁶ Prop. 1997/98:6

*Skolfrågor – Om skola i en ny tid.*⁷ I detta föreslogs att grundskolans nuvarande timplan skulle avskaffas och att enbart en totalt garanterad undervisningstid skulle regleras.

Skolkommitténs huvudförslag innebar att den centrala timplanen skulle avskaffas, dock först efter en övergångsperiod på tre år under vilken effekterna kunde följas samtidigt som en satsning skulle genomföras på uppföljning och utvärdering av skolan.

Som ett alternativ föreslog kommittén en försöksverksamhet där ett begränsat antal kommuner skulle ges möjlighet att låta några skolor arbeta med dispens från den centrala timplanen. Dispensen skulle ges till ett begränsat antal skolor, förslagsvis tjugo.

Flertalet remissinstanser ställde sig bakom kommitténs alternativa förslag. Behovet av fungerande utvärderings- och kvalitetssäkringssystem lyftes fram av flera instanser som en förutsättning för ett försök. Några remissinstanser, varav flertalet var kommuner, menade dock att timplanen borde avskaffas utan föregående försöksverksamhet.

I propositionen *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet m.m.*⁸ valde regeringen att följa Skolkommitténs alternativa förslag, dvs. att föreslå att ett begränsat antal kommuner bör få möjlighet att delta i en försöksverksamhet, där arbetet i grundskolan får organiseras utan centralt fastställd timplan. Regeringen aviserade avsikten att ge en arbetsgrupp i uppdrag att utarbeta förslag till hur försöksverksamheten skall utformas med avseende på utvärdering och kvalitetssäkring.

Utbildningsutskottet ställde sig i sitt betänkande⁹ positivt till en försöksverksamhet enligt regeringens förslag. Med anledning av en motion i frågan deklarerade dock utskottet att man utgick från att det även inom ramen för försöksverksamheten skall beredas utrymme i timplanen för elevernas val.

Riksdagen fattade beslut i enlighet med utskottets förslag.

⁷ SOU 1997:121

⁸ Prop. 1997/87:94

⁹ 1997/98:U6U18

1.3 Timplanen i dagens regelverk

Bestämmelser om timplan för grundskolan finns först och främst i form av själva timplanen, som är en bilaga till skollagen.¹⁰ I skollagen regleras också skolorganisationen genom bestämmelser om högsta antalet dagar per läsår och högsta antalet timmar per dag.¹¹ Vidare regleras att grundskolan skall ha nio årskurser, att läsåret skall ha en höst- och en vårtermin samt en gemensam studiegång för eleverna.¹²

Timplanen anger vilka ämnen som skall läsas i grundskolan. Eftersom timplanen är knuten till skollagen kräver en ändring av ämnesstrukturen riksdagsbeslut.

Timplanen anger det minsta antalet timmar lärarledd undervisning som varje elev är garanterad under grundskoletiden, dels totalt, dels för respektive ämne eller ämnesgrupp samt vilka ämnesgrupper som respektive ämne ingår i. Undervisningstid definieras i grundskoleförordningen som ”arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under lärares ledning.”¹³

Vidare bestäms i timplanen antalet timmar för språkval, elevens val samt, inom ramen för det totala antalet timmar, timtalet för skolans val.¹⁴

En kort beskrivning av vad dagens timplan *inte* innebär jämfört med tidigare timplaner och läroplaner förtydligar de förändringar som har skett under 1990-talet. Timplanen reglerar således inte längre i vilka årskurser undervisningen i olika ämnen skall börja eller sluta, inte heller hur tiden skall fördelas mellan de olika årskurserna. Någon fördelning på stadier finns inte längre. Det finns inte heller något i timplanen i sig som förhindrar t.ex. samverkan mellan ämnen eller åldersblandad undervisning, individuella stu-

¹⁰ Bilaga 3 skollagen (se bilaga)

¹¹ 3 kap. 11 § skollagen

¹² 4 kap. 3 § skollagen

¹³ 1 kap. 2 § grundskoleförordningen

¹⁴ 2 kap. 17-21 §§ grundskoleförordningen

dieplaner för eleverna eller en utökning av den totala undervisningstiden utöver 6 665 timmar.

Det finns också ett antal regler om timfördelningen i grundskoleförordningen, bl.a. om kommunernas rätt att besluta om ytterligare undervisningstid.¹⁵ Styrelsen för utbildningen fattar beslut om fördelningen av timmar för ämnen, ämnesgrupper, språkval och elevens val efter förslag av rektorn.¹⁶ Dessutom regleras friluftsvksamheten,¹⁷ och som tidigare nämnts språkval, elevens val och skolans val.

För elever som inte får slutbetyg skall den garanterade undervisningstiden som eleven erbjudits redovisas i ett intyg om avgången.¹⁸ Några uttryckliga krav på att skolan skall kunna redovisa den garanterade undervisningstiden för alla elever finns inte i regelverket i dag. Om en skola anmäls till Skolverket med anledning av att en eller flera elever uppges inte ha fått den undervisning de är berättigade till kan dock verket kräva en sådan redovisning.

I grundskoleförordningen finns vidare en regel som anger att "För läsåret eller kortare tid skall det finnas ett schema för undervisningen. Rektorn fastställer schema. Därvid skall beaktas att eleverna får såväl en väl avvägd total skoltid i grundskolan som väl avvägda läsår och skoldagar."¹⁹

Utöver nämnda bestämmelser i grundskoleförordningen kan eventuellt vissa gemensamma tidpunkter för de nationella proven i årskurs 9 påverka planeringen i en enskild skola.

¹⁵ 2 kap. 2 § grundskoleförordningen.

¹⁶ 2 kap. 4 § grundskoleförordningen

¹⁷ 2 kap. 5 § grundskoleförordningen

¹⁸ 7 kap. 13 § grundskoleförordningen

¹⁹ 4 kap. 5 § grundskoleförordningen

2 Timplanen i styrsystemet

Timplanens roll måste ses i relation till skolans styrning, utveckling och förändring. Arbetsgruppen kommer därför i detta kapitel först att diskutera huvudmannens uppdrag, ansvarsfördelningen mellan stat och kommun och inom kommunen samt timplanens roll i detta styrsystem. Kapitlet kommer också i det följande att behandla timplanen i relation till kursplanerna.

2.1 Huvudmannens uppdrag

Sverige har en lång tradition av lokal självstyrelse i kommuner och landsting. Ansvar för genomförandet av skolans verksamhet har genom en rad olika skolpolitiska beslut decentraliserats från staten till kommunerna och i vissa avseenden till skolorna. Kommunen, i vissa fall landstinget, har i det nya styrsystemet fått hela ansvaret för att utbildningen skall genomföras i enlighet med de nationella målen.

De beslut som fattades om denna förändring i slutet av 1980-och i början 1990-talet var resultat av en lång process. En stark centralstyrning av organisation, ekonomi och pedagogik hade under 1960- och 70-talen varit ändamålsenlig i uppbyggnaden av ett skolsystem med höga ambitioner beträffande lika tillgång, likvärdighet och kvalitet. När systemet var utvecklat upplevde beslutsfattare i kommunerna och lärare och rektorer i skolorna att den starka ekonomiska och pedagogiska likriktningen ofta kunde vara hämmande för kreativitet, flexibilitet och lokalt ansvar. Frågor om skol- och klasstorlekar, arbetsvillkor för lärare och skolledare etc. avgjordes långt ifrån dem de berörde.

Olika utvärderingar visade att den statliga styrningen inte fick det genomslag, som man hade tänkt sig. Mål- och resultatstyrning och decentralisering av beslut hade länge varit det dominerande inslaget i den förvaltningspolitiska debatten. Beslut om skolans organisation och resursfördelning fördes bl.a. av dessa orsaker till den kommunala nivån, där man bättre kan ta hänsyn till lokala behov och förhållanden. En övergång till mål- och resultatstyrning har också medfört att val av arbetssätt, stoff och metoder i undervisningen inte längre styrs från nationell nivå utan är en uppgift för den pedagogiska personalen i skolan.

Staten har ansvar för att fastställa de nationella målen. Sedan det nya styrsystemet genomfördes har riksdagen fattat beslut om riktlinjer för nya läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna. Regeringen har utfärdat läroplaner, som även omfattar förskoleklassen och fritidshemmet samt för första gången en egen läroplan för förskolan. Nationella kursplaner, betygskriterier och nationella prov kompletterar det ramverk som skall garantera skolans likvärdighet och kvalitet.

Läroplanskommittén beskriver den form för mål- och resultatstyrning, som vuxit fram genom riksdagsbesluten om ansvaret för skolan som en modell för deltagande målstyrning och resultatansvar. Deltagande målstyrning innebär ett dynamiskt förhållande mellan skolans läroplansarbete och de statliga målen.

På kommunal nivå skall det finnas en skolplan, som skall antas av kommunfullmäktige. I skolplanen skall de åtgärder som kommunen ämnar vidta för att nå de nationella målen framgå. Inom kommunen har rektor ett stort ansvar, dels genom bestämmelser i skollag, skolformsförordningar och läroplan, dels genom delegation av kommunala beslut. Varje skola skall ha en lokal arbetsplan, som visar hur lärare och skolledare har tänkt sig att arbeta för att nå de nationella och lokala målen. Systemet bygger på att lärare och skolledare tillsammans gör ett lokalt läroplans- och kursplanearbete med måltolkning, utformning av lokala betygskriterier, uppföljning och utvärdering.

Huvudmannens uppdrag innebär att kommunen med utgångspunkt i nationella mål skall ge alla barn och ungdomar en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Kraven på kommuner och skolor har utan tvekan skärpts i det nya styrsystemet. De nya läroplanerna innehåller tydligare kvalitetskrav och kraven på resultat syns också tydligare än tidigare, bl.a. genom att det finns preciserade mål att uppnå i läroplan och kursplaner. Eleverna skall ha godkända betyg i svenska, engelska och matematik för att tas in på ett nationellt program i gymnasieskolan. Måluppfyllelsen var inte lika lätt att se i det gamla systemet.

Enligt en förordning från år 1997 skall det finnas årliga skriftliga kvalitetsredovisningar på kommun- och skolnivå i kommunerna.²⁰ Varje kommun och skola måste därför ha en klar uppfattning om hur man klarar sitt uppdrag och vilka åtgärder som skall vidtas vid eventuella brister. Kommunen skall i sin egen kvalitetsredovisning göra en årlig bedömning av hur väl kommunens skolor lyckas med sitt uppdrag. I början av år 1999 kommer Statens skolverk att ge ut allmänna råd för hur kvalitetsredovisningarna bör se ut. Det finns inga beslut om hur redovisningarna sedan skall utnyttjas på nationell nivå, men de kommer att utgöra underlag för Skolverkets studier och analyser.

De frivilliga diagnostiska proven och de nationella proven, som är frivilliga i årskurs 5 och obligatoriska i årskurs 9, skall vara ett stöd för lärarna och skolan att bedöma om eleverna har nått målen. De ger också en bild av skolans samlade resultat. Skolverket gör även insamlingar av provresultat för att få en bild på nationell nivå. Sammanställningar av betyg ingår i det nationella uppföljningssystemet. Skolverket genomför också analyser av sambanden mellan provresultat och betyg, attitydundersökningar etc.

Ett antal utbildningsinspektörer har under år 1998 haft i uppdrag att genomföra nationella kvalitetsgranskningar av arbetet med läs- och skrivprocessen, skollärans roll i en decentraliserad skola och de insatser som görs för elever i behov av särskilt stöd. En

²⁰ SFS 1997:702 Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet

kvalitetsgranskningsnämnd knuten till Skolverket skall inrättas under 1999.

Dessa kvalitetsinstrument ger även allmänheten, i synnerhet elever och föräldrar, underlag för att bedöma skolans kvalitet. För eleven och föräldrarna finns dessutom utvecklingssamtalet som ett forum för att diskutera den enskilda elevens studiesituation och sociala utveckling samt i de senare årskurserna betyg.

Arbetsgruppen anser att det system av kvalitetsinstrument som nu har utvecklats på nationell nivå, i kommunen och i skolan har förutsättningar för att kunna garantera kvalitet och likvärdighet i grundskolan. Alla kommuner och skolor har dock inte hunnit lika långt i sitt kvalitetsarbete. Skolverket har konstaterat att vissa kommuner uppvisar brister i sin kunskap om och tillämpningar av kvalitetsinstrumenten. Det betyder att det också i dagens skola, *med* en nationell timplan, finns risker för att vissa elevers rätt till en god utbildning åsidosätts. Fokus måste därför sättas på mål- och utvärderingsarbetet i den enskilda skolan och i kommunen. Olika typer av uppföljningar, utvärderingar och kvalitetsredovisningar blir mycket viktiga instrument för att bedöma måluppfyllelsen.

Arbetet med att utveckla det lokala kvalitetsarbetet i kommunerna och i skolorna måste fortsätta. Vi diskuterar i nästa kapitel hur en slopad timplan skulle kunna skapa ytterligare uppmärksamhet kring kvalitetsfrågorna. För skolorna skulle en avsaknad av en nationell timplan kunna innebära att arbetet med måltolkning, uppföljning och utvärdering blir ännu mer angeläget. En sådan åtgärd skulle därmed kunna bidra till en positiv skolutveckling.

Ansvarsfördelningen inom kommunen

Kommunen har som redan framgått det övergripande ansvaret för skolväsendet. Det innebär bl.a. att kommunen skall ge skolan och eleverna de förutsättningar som krävs i form av ekonomiska resurser, personal, lokaler, kompetensutveckling etc. Rektor har inom dessa ramar ansvar för skolans resultat. Inom kommunen betyder det naturligtvis att det behövs en ständig dialog mellan skola och kommunledning för att man på varje nivå skall kunna ta sitt ansvar.

Rektors ansvar för grundskolans resultat och verksamhet finns reglerat genom speciella bestämmelser i skollagen, grundskoleförordningen och läroplanen. Samtidigt har rektor sina befogenheter, t.ex. i budgetsammanhang, delegerade från nämnden i kommunen. I skollagen stadgas att den som är rektor genom utbildning och erfarenhet skall ha förvärvat pedagogisk insikt. Rektor skall hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan och ansvara för ledningen av utbildningen samt därvid särskilt verka för att utbildningen utvecklas. En sådan reglering av en chefstjänstemans kompetens och ansvarsområde är unik just för skolan i kommunen jämfört med andra verksamheter, vilket bl.a. beror på att statsmakterna alltid har tillmätt skolan en mycket viktig strategisk roll för samhällsutvecklingen.

Enligt läroplanen har rektor som pedagogisk ledare och chef för lärarna det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att lärarna i samverkan med elever och föräldrar utarbetar en lokal arbetsplan. Rektor svarar också för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och till målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen. Rektor ansvarar för skolans resultat och dess kvalitetsredovisning. Bland annat har rektor ansvar för att eleverna får såväl en väl avvägd skoltid i grundskolan som väl avvägda läsår och skoldagar.²¹ I läroplanen finns dessutom en rad definierade arbetsuppgifter, t.ex. skolans arbetsformer, elevinflytande, arbetsmiljö, elevvård, handlingsprogram mot mobbning m.m.

Lärare och skolledare ansvarar för det pedagogiska genomförandet av skolverksamheten. Läraren planerar, genomför och utvärderar undervisningen tillsammans med sina kollegor i arbetslaget och tillsammans eleverna. Lärarna väljer tillsammans med eleverna stoff, metoder och hur man skall följa upp och utvärdera undervisningen.

Läraren har det pedagogiska ansvaret för att eleverna når målen. Denna arbetsuppgift innehåller numera ett stort mått av eget läroplans- och kursplanearbete i arbetslagen eller i andra konstellationer på skolan. Läroplanen och kursplanerna skall tolkas och

²¹ 4 kap. 5 § grundskoleförordningen

lokala mål och betygskriterier skall utarbetas. Bedömningen av elevernas prestationer görs av lärarna i relation till mål och betygskriterier efter många olika bedömningsgrunder och med bl.a. diagnoser och nationella prov som stöd.

Sammanfattningsvis ger detta en bild av en skola som kräver hög pedagogisk professionalitet men som också ger utrymme för kreativitet och nytänkande. Det är en gemensam uppgift för den nationella och den lokala nivån att ge alla barn och ungdomar en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Målen och kvalitetskraven är högt satta, men vägen dit kan se olika ut. Organisationen av skolverksamheten och den pedagogiska inriktningen bestäms i kommunen och i skolorna.

Timplanen och skolutvecklingsavtalet

Mot bakgrund av det nya skolutvecklingsavtalet mellan arbetsgivare och lärarorganisationerna får timplanen en annan roll än i det centralstyrda, likformiga systemet. Resursfördelning efter timplanen var tidigare ett av de viktigaste styrmedlen. Tanken var att om alla barn och ungdomar fick tillgång till lika mycket undervisning i varje ämne skulle också resultatet bli ungefär likadant. Resurser till specialundervisning m.m. beräknades schablonmässigt. Systemet uppfattades av många i skolan som stelt och mekaniskt. Samtidigt upplevde andra en trygghet i att veta hur resurserna skulle fördelas, vilket bl.a. innebar att alla ämnen hade en på förhand bestämd tid, som inte behövde ifrågasättas.

Timplanen har länge styrt lärarnas tjänstefördelning och skolans schema. Utifrån omfattningen av ett visst ämne i timplanen och det centrala avtalet om lärarnas tjänstgöringsskyldighet kunde rektor inför varje läsår avgöra hur många lärare som behövdes och hur många veckotimmar varje lärare skulle undervisa. Detta gjorde det också möjligt att lägga ett schema som i stort var detsamma för varje vecka under hela skolåret.

Det nya skolutvecklingsavtalet mellan arbetsgivarna och lärarorganisationerna har försvagat denna koppling mellan timplanen och lärarnas undervisningsskyldighet och tjänstgöringsunderlag.

Lärarna har nu enligt avtalet en reglerad arbetstid i stället för en undervisningsskyldighet räknad i veckotimmar. Avtalet innehåller bestämmelser dels om en årsarbetstid, dels om s.k. förtroendetid för alla lärare. Förutsättningarna för samarbete och gemensam planering, individuell handledning av elever m.m. har naturligtvis förändrats genom detta.

I vissa skolor har man tyckt att det har blivit lättare att planera och utnyttja resurserna effektivt. Inom arbetslaget kan lärarna fördela undervisningen även efter tillfälliga behov och önskemål. Hänsyn kan också tas till den mängd arbetsuppgifter, som olika lärare har, liksom graden av ansvar i arbetet. Arbetet med det nya avtalet har emellertid inte varit lika framgångsrikt överallt. Bedömningen av vad som är problem och möjligheter har varierat mellan skolor. Skolor och arbetslag har därför i olika utsträckning utnyttjat avtalets möjligheter till en mer flexibel planering av arbetet.

Rektor har genom tyngdpunkten på lokal planering fått en mycket ansvarsfull roll i skolutvecklingen. En tendens till förändring av organisationen är att många skolor väljer att ytterligare decentralisera ansvar och arbetsuppgifter till personalgruppen, vilket oftast betyder till arbetslagen.

Integration av förskola, skola och fritidshem

Den integration av förskola, skola och fritidshem som pågått under hela 1980- och 1990-talet är en betydelsefull förändring i kommunernas pedagogiska verksamhet för yngre barn. Idén att olika personalkategorier, som arbetar med samma barn, borde samarbeta uppkom i många kommuner samtidigt. Samarbetet har ofta kommit till stånd på initiativ från enskilda lärare, förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare.

Skälen till integrationen är flera. Ett av de viktigaste är förmodligen en insikt om att samarbete mellan personal med olika kompetens bidrar till bättre måluppfyllelse. Barnen bryr sig inte om organisatoriska gränser mellan förskola, skola och fritidshem. De ser vuxna i sin omgivning, som kan olika saker, men som alla har

uppdraget att ge barnen kunskaper, färdigheter, stimulans, trygghet och omsorg.

För barnen och föräldrarna har tryggheten och den pedagogiska kontinuiteten blivit starkare genom integrationen. Kontakten mellan de pedagogiska kulturerna har lett till ökad förståelse för villkoren i de olika verksamheterna. Arbetslag av lärare, förskollärare och fritidspedagoger arbetar tillsammans med olika barngrupper. På vissa håll har det lett till att arbetslagstanken fått större genomslag även i skolan. För kommunen har samordningen lett till en större samsyn och större möjligheter till samutnyttjande av resurserna. Kommunerna har kunnat använda personal och lokaler på ett effektivare sätt, bl.a. genom införandet av en gemensam nämnds- och förvaltningsorganisation för förskola, skola och skolbarnsomsorg.

I och med den nya läroplanen för förskolan (Lp Fö) och anpassningen av Lpo 94 för förskoleklass och fritidshem har de olika verksamheterna nu i stort sett fått gemensamma måldokument. Även förskoleklassens verksamhet om 525 timmar per år skall således nu inriktas på att nå målen för grundskolan. Den pedagogiska grundsyn, som alltid funnits i förskolans och fritidshemmets arbete, har nu "kodifierats" i läroplanerna. Fritidshemmet, som bara når ca hälften av alla barn, har naturligtvis inte samma ansvar för resultatet men kan ändå på olika sätt bidra positivt till måluppfyllelsen.

2.2 Timplanen och kursplanerna

Som redan nämnts bestämde tidigare statliga regler de ekonomiska villkoren för skolan på ett sätt, som styrde organisationen mycket påtagligt. Den pedagogiska verksamheten utformades genom detaljerade kurs- och timplaner. Timplanen har varit en viktig grundbult i detta system, eftersom den har pekat ut en bestämd tid för olika ämnen i varje årskurs med avsikt att garantera en skola lika utformad för alla.

På ett nationellt plan uttryckte timplanen, när den fastställdes, vilken ambitionsnivå som var möjlig att ha inom kursplanernas ram.

Hypotesen har varit att eleverna med god undervisning och med "normala" arbetsinsatser skall kunna klara kursplanernas innehåll inom ramen för det angivna timtalet.

Timplanen har också givit en relation mellan ämnen genom ämnenas olika timtal. Ett ämne kan "graderas upp" genom att få fler timmar. Denna metod att ge ett ämne ökad tyngd användes senast i de timplaneförändringar, som genomfördes hösten 1997 med anledning av regeringens förslag²² om ökad timtid till slöjd samt idrott och hälsa.

Staten har i läroplanen och i kursplanerna angivit grundläggande värden, *mål att uppnå* samt *mål att sträva mot* och därmed fastställt ramar för en nationellt likvärdig skola. Mål att sträva mot anger en inriktning av skolans arbete och en önskad utveckling av verksamheten i skolan. Mål att uppnå anger vad eleverna minst skall ha uppnått dels i slutet av det femte skolåret, dels i slutet av det nionde skolåret. Kursplanerna ger således en möjlighet till kontroll av en lägsta nivå av kunskaper, som alla elever minst skall ha uppnått. Att få möjlighet att nå målen i läroplanen och kursplanerna är att betrakta som en rätt för eleven.

Lärarna har genom målen och betygskriterierna fått utgångspunkter för sitt eget målarbete och för bedömningen av olika elevers prestationer. Genom att analysera måluppfyllelsen kan man t.ex. göra systematiska värderingar av insatserna för elever i behov av stöd och därefter utforma åtgärdsprogram.

Kursplanerna beskriver även syfte, karaktär och uppbyggnad för varje ämne. Lärarna skall i arbetslaget och tillsammans med eleverna tolka vad detta innebär för val av stoff, arbetssätt och utvärderingsmetod. Undervisningen skall sedan läggas upp, genomföras och utvärderas utifrån detta lokala målarbete. Skolverket har i sitt arbete med revidering av kursplanerna funnit att de flesta lärare bedömer målen i kursplanerna som rimliga i förhållande till elevernas möjligheter att uppnå dem. Lärarna uppfattar timplanen som en riktningangivelse för den tid som behövs men timplanen anvisar enligt lärarna för lite tid för respektive ämne. Detta kan tyda

²² Prop 1997/98:6 *Förskoleklass och andra skollagsfrågor*

på en föreställning om att kunskapsutveckling endast sker inom ramen för enskilda ämnen, utan hänsyn till de synergieffekter som kan finnas mellan ämnen. Förmodligen är detta också tecken på ett generellt problem, som inte bara finns i skolan, nämligen att den som skall utföra en uppgift väldigt sällan upplever tiden som tillräcklig.

I det arbete med att revidera kursplanerna och betygskriterierna, som nu pågår, har Skolverket arbetat efter principen att kursplanerna skall renodlas för att i ännu högre grad styra med mål och inte ange medel eller metoder. Samtidigt kan man säga att läroplanen ställer krav på hur skolans arbete skall bedrivas. Om det t.ex. finns mål i läroplanen som säger att eleverna skall bli självständiga, ansvarstagande och kreativa, kan man knappast förvänta sig detta resultat om de inte får arbeta på ett sådant sätt i skolan.

Ett av de utvecklingsområden som Skolverkets satsning Skola i utveckling prioriterat är området ”Att arbeta med mål och resultat”. De delresultat som hittills framkommit visar på att de flesta skolor ser positivt på arbetet med mål och resultat, då det ger en synlig grund för alla att stå på i arbetet med att utveckla skolan. Problemet tycks däremot vara att göra mål- och resultatarbetet till något som har betydelse för den konkreta undervisningssituationen.

När det gäller utvärderingar anger skolorna att de inte kommit lika långt som i målarbetet. De har börjat arbeta med utvärderingar mer systematiskt först sedan målen är skrivna och har ”börjat sätta sig”. Skolorna har ännu inte i någon större utsträckning analyserat resultaten av utvärderingarna eller låtit dem styra den fortsatta verksamheten i någon större utsträckning.

Skolans verksamhet är komplicerad bl.a. på grund av att det inte finns några enkla samband mellan mål, insatser och uppnådda resultat. Det är t.ex. inte så att mer resurser automatiskt ger bättre resultat. Det finns andra och mer komplexa faktorer som inverkar, bl.a. förväntningar på eleverna och faktorer som har med social bakgrund att göra. Om man enbart värderar elevernas prestationer säger det därför inte hela sanningen om skolans resultat. En resultatredovisning måste också sätta elevernas resultat i relation till de

olika villkor som skolan arbetar under. En annan väsentlig del av skolans arbete med utvärdering är att värdera verksamheten och dess utveckling i förhållande till målen, t.ex. i den lokala arbetsplanen. Det behövs därmed såväl kvantitativa som kvalitativa metoder i skolornas utvärderingsarbete.

I ett mål- och resultatstyrt system är det viktigt att utveckla arbetet med uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten. Syftet är inte bara att ge den enskilda skolan underlag för utveckling och förbättring av verksamheten utan också att ge de kommunala beslutsfattarna kunskap om verksamhetens resultat. När ett sådant beslutsunderlag föreligger kan man i kommunen göra konsekvensbedömningar, exempelvis av beslut om resursfördelning.

Uppföljnings- och utvärderingsfunktionen och dialogen mellan olika aktörer i kommunen spelar en central roll i ansvaret för skolan. Skolkommittén talade i sitt slutbetänkande²³ om behovet av ”pedagogiska bokslut”. Där skulle man på ett samlat sätt försöka presentera både ekonomisk och pedagogisk information för att visa på sambanden mellan resurser och resultat i pedagogiska termer. Kvalitetsredovisningarna kan ha en sådan funktion.

Arbetsgruppen hävdar att det blir ännu viktigare att alla i verksamheten sätter upp mål och tar ansvar för resultatet, om man lämnar den tidsstyrning som hittills skett genom den nationella timplanen. Förändringen innebär däremot inte att tidsstyrningen som fenomen skulle upphöra, men att den skulle få delvis andra former. Besluten skulle inte längre fattas på nationell nivå utan på skolnivå, i arbetslaget eller t.o.m. av den enskilde eleven och föräldrarna i samarbete med lärare eller arbetslag.

En komplex lärarroll

Skolan påverkas naturligtvis av samhällsförändringar. Den ökade kulturella mångfalden och ökad användning av den nya tekniken är sådana tydliga inslag. Många anser att det därför är mer kompli-

²³ *Skolfrågor – Om skola i en ny tid* (SOU 1997:121)

cerat men kanske också intressantare att arbeta i skolan i dag än tidigare.

Lärarkåren har alltid varit relativt stabil. Lärare har ofta stannat inom yrket, kanske t.o.m. på samma skola, under hela sitt arbetsliv. Perioder av brist respektive överskott på lärare har däremot växlat. Tillgången på utbildade lärare har dessutom alltid varierat över landet, mellan tätort och glesbygd, mellan olika lärarkategorier och skolformer. Det som händer de närmaste åren är lite mer genomgripande. Över hälften av de lärare, som arbetar i skolan år 2005 kommer att ha anställts efter 1995. Anledningen är bl.a. att antalet pensionsavgångar och stora elevkullar sammanfaller.

Hur en befarad lärarbrist och en ung lärarkår kommer att påverka skolans utveckling är svårt att förutse. Lärare kommer naturligtvis att friare kunna välja arbetsplats. Eventuellt kan det betyda att lärare med en viss pedagogisk inriktning får större möjlighet att påverka en skolas utveckling.

Det har skrivits ganska mycket om lärarrollen och hur den förändrats på senare tid. I Skolkommitténs olika betänkanden²⁴ finns en ingående analys av de olika omständigheter som gör att skolan och läraren i dag har en annorlunda ställning i samhället och i relation till eleverna och deras föräldrar.

Lärarens auktoritet var tidigare förutbestämd, men måste i dag på ett annat sätt förvärvas. Lärarjobbet är i dag mer utsatt än tidigare och behovet av samarbete mellan lärare har ökat. Läraryrket har förändrats från ett på många sätt praktiskt yrke, där det gällde att veta hur man skulle handla i klassrummet. Numera måste läraren i högre grad vara en reflekterande praktiker där planering, utvärdering och reflexion är de mest väsentliga inslagen.

Läraryrket har visserligen alltid krävt stor pedagogisk professionalitet, men i dag innehåller det också ett stort mått av lokalt läroplansarbete, som medför ett stort ansvar men också ett stort

²⁴ *Föräldrar i självförvaltande skolor* (SOU1995:103), *Inflytande på riktigt - Om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar* (SOU 1996:22), *Krock eller möte* (SOU 1996:143) och *Skolfrågor - Om skolan i en ny tid* (SOU1997:121)

pedagogiskt friutrymme på den enskilda skolan. Det är därför logiskt att det finns en opinion bland lärare för att också timplanen skulle kunna användas som ett lokalt styr- och planeringsinstrument.

Kravet på ett reflekterande förhållningssätt blir stort, när ansvarsfördelningen och decentraliseringen bygger på att fler pedagogiska beslut skall tas på den lokala skolnivån. Ett inslag i en ny lärarroll är behovet av dokumentation, utvärdering och reflektion. Det behövs skriftligt underlag för utvecklingssamtal, t.ex. när man skriver en överenskommelse mellan lärare, elev och förälder om olika åtgärder. Åtgärdsprogrammen har blivit ett viktigt instrument för arbetet med elever i behov av särskilt stöd. Allt detta gör dessutom att den enskilde läraren och arbetslaget måste hantera och förvara känsliga uppgifter om elever på ett riktigt sätt.

Lärarna måste göra mer komplexa pedagogiska bedömningar till följd av en mer individualiserad syn på vad eleven behöver både i fråga om mängd och inriktning på undervisningen. Val av undervisningsmetoder innebär också ett val av tidsvolym. Som synes har skolans uppdrag i det nya systemet inte blivit mindre eller enklare, snarare mer komplicerat och mer ansvarsfullt.

3 Timplanen i dag - ett upplevt hinder för skolutveckling

I detta kapitel redovisar arbetsgruppen sin syn på timplanen. Vi har diskuterat många aspekter av timplanens roll i skolan och vad som skulle hända om den inte fanns. Arbetsgruppen har bl.a. penetrerat följande frågor. Hur styrande är timplanen i praktiken i dag? Har den en alltför styrande effekt som faktiskt hindrar utvecklingen av det inre arbetet i skolan? Kan det vara så att timplanen snarare är ett psykologiskt, upplevt hinder än ett reellt? Har alla berörda upptäckt det friutrymme som finns redan i dag inom nuvarande regelsystem? Kan ett slopande av timplanen hjälpa till att fokusera på målen, tydliggöra ansvaret och därmed bidra till nytänkande och pedagogisk utveckling?

3.1 Hur styrande är timplanen i praktiken ?

Som vi tidigare redogjort för har man i många utredningar och propositioner kommenterat timplanens roll som styrfaktor i skolan. I propositionen om en ny läroplan för grundskolan²⁵ förde exempelvis regeringen ett resonemang om timplanens roll i ett mål- och resultatstyrt system. Man menade att utvecklingen på skolområdet innebar att statens styrning genom timplanen hade minskat. Timplanen hade t.ex. inte längre någon betydelse för statens resursfördelning. Den statliga styrningen hade i stället kommit att

²⁵ Prop 1992/93:220

handla om att definiera kunskapsinnehåll och att utvärdera om skolväsendet lyckas i sitt uppdrag.

I senare propositioner har regeringen också pekat på att timplanen av många fortfarande upplevs som ett hinder för ämnesövergripande undervisning och lokal skolutveckling. Timplanen har haft en roll som utgångspunkt för skolans organisation. Den spelar fortfarande en viss roll som angivelse av ambitionsnivån i kursplanerna.

Synen på tidsindelning och tidsanvändning i skolan har djupa historiska rötter både i klostrens indelning av dagen i arbete och bön och den syn på arbetsorganisation som kommer till uttryck i det löpande bandet. Detta är en mycket större fråga än frågan om vi skall ha en nationell timplan eller inte. En alltför strikt tidsindelning av arbetet kan motverka ett effektivt utnyttjande av resurser och kompetens. Samtidigt behöver alla organisationer strukturer för att kunna organisera och genomföra sina uppgifter.

Arbetsgruppen har i sitt resonemang lagt tyngdpunkten vid problematiken kring skolans tidsstyrning i förhållande till mål- och resultatstyrning. Vi har försökt analysera den nationella timplanens roll och de effekter det skulle få om man slopade den.

Det saknas forskningsresultat om timplanens effekt. Forskningen har varit hänvisad till den undervisning som sker inom gällande timplan och har därmed kommit att inrikta sig på att studera effektiviteten inom dessa ramar. Urban Dahllöf införde begreppet ramfaktor för att kunna beskriva de begränsningar som omger undervisningsprocessen.²⁶ En ram bestämmer inte det som sker i undervisningen men sätter gränser för vad som är socialt möjligt. Dahllöf räknar t.ex. tillgång till tid som en administrativ ram tillsammans med elevgruppens storlek och sammansättning.

²⁶ Urban Dahllöf, *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp*, Stockholm 1967

Ulf P Lundgren²⁷ har fördjupat analysen av ramfaktorernas inverkan på undervisningens utformning och effekter. Läraren anpassar ofta sin undervisning efter en viss ”styrgrupp” av elever. Eftersom läraren oftast uppfattar tiden som för knapp i förhållande till det stoff som skall inhämtas, tvingas läraren ofta lämna det aktuella momentet innan alla elever har förstått innehållet. Tidens begränsning i förhållande till kursplanernas stofffrängsel bidrar till att en grupp elever får skolsvårigheter som ackumulerats genom skolsystemet.

Det finns också andra exempel på forskning, där tiden för undervisningen har studerats, t.ex. i Eva Österlinds klassrumsundersökningar.²⁸ Hon har studerat processen, när elever själva får planera och disponera sin tid i större utsträckning än i traditionell klassrumsundervisning.

Det finns inga samlade uppgifter om hur timfördelningen faktiskt ser ut i landets ca 5 000 grundskolor i 289 kommuner. Några slutsatser kan möjligen dras av viss statistik från Skolverket. Där finns bl.a. uppgifter om när man påbörjar undervisningen i engelska och B-språk. Ca 35 procent av skolorna påbörjar undervisningen i engelska i år 1, ca 15 procent i år 2 och ca 15 procent i år 3. Detta ger en antydning om att fördelningen av timmar för ämnena över grundskoletiden måste skilja sig något mellan skolorna.

Erfarenheter från många kommuner säger dock att fördelningen av timmar inte skiljer sig åt i någon avgörande grad. Ett skäl till detta är naturligtvis att vissa ämnen har en sådan karaktär och volym att man väljer att fördela dem någorlunda jämnt över åren. Detta gäller t.ex. för svenska, engelska och matematik, vilket i sin tur sedan styr fördelningen av de andra ämnena. Variationerna kan därför inte bli alltför stora.

Skolor som använder utrymmet för skolans val för att profilera sig utgör undantag från den likformiga timfördelningen. Omför-

²⁷ Ulf P Lundgren, *Frame Factors and the Teaching Process. A Contribution to Curriculum Theory and Theory of Teaching*, Stockholm 1972

²⁸ Eva Österlind, *Disciplinering genom frihet*, Uppsala 1998

delningen får omfatta högst 20 procent av den totala tiden per ämne eller ämnesgrupp. Enligt uppgifter från Skolverket finns s.k. profilerade skolor i ca 25 procent av kommunerna. Totalt är det ca 12 procent av grundskolorna som utnyttjar jämningsutrymmet. De vanligaste inriktningarna är kultur, musik, dans och drama, idrott och hälsa, miljö samt teknik och data.

Vi har inga uppgifter om att man på skolorna använder utrymmet för skolans val för att göra individuella planeringar för enskilda elever eller elevgrupper.

I ett europeiskt perspektiv ger den nationella timplan som vi har i Sverige redan i dag exempel på långt driven frihet för skolorna att planera sin tidsanvändning.²⁹ För Sveriges del beror detta bl.a. på att den garanterade undervisningstiden totalt respektive för ämnen och ämnesgrupper gäller för grundskolan som helhet, inte fördelad per läsår. Våra nordiska grannländer har i flera fall inte heller en timplan per ämne och läsår, däremot oftast för ämne och stadium eller motsvarande.

I de "anglosaxiska" länderna (t.ex. Storbritannien, USA, Canada, Nya Zeeland och Australien) är skolsystemen av tradition mycket decentraliserade. Nationella timplaner i vår mening finns därför knappast. Styrningen kan ske genom läro- och kursplaner, riktlinjer t.ex. på delstatsnivå och i vissa fall läromedlens uppläggning samt omfattande nationella testsystem. Det är vanligt i många länder att den enskilda skolan själv får göra sin läsårsplanering och sitt schema efter vissa riktlinjer, t.ex. om vilka ämnen som skall läsas, när vissa prov skall genomföras etc.

Debatten om kvaliteten i skolan är livlig i hela västvärlden, men man kan inte påstå att frågan om existensen av en nationell timplan är något dominerande inslag i en denna debatt.

Skolkommittén menade att den centrala timplanen är ett kraftigt styrmedel och att den styr mot en hårt tidsindelad och ämnesinriktad undervisning. Den leder till ett schematänkande, som i alltför hög

²⁹ *Key Data on Education in the European Union 97*, European Commission 1998

grad utgår från lärarnas och skoladministrationens behov av organisation och i för liten utsträckning från behovet av flexibilitet i undervisningen. Arbetet med att göra en lokal timfördelning borde enligt kommittén i stället vara en väsentlig del av arbetet med att utarbeta den lokala arbetsplanen. Den strikta tidsindelning som fortfarande dominerar i flertalet skolor leder till att både elever och lärare stressas av att sällan få avsluta en uppgift i lugn och ro. Mycket tid går åt till att plocka ihop och plocka fram, avsluta och komma igång igen och till att förflytta sig. Detta blir en dålig förberedelse för vuxenlivet där arbetets organisation hävdas gå mot en allt större flexibilitet.

Att timplanen fortfarande har en stark ställning i skolan beror enligt Skolkommittén på att timplanen och schemat utgör underlag för lärarnas tjänstgöring. Kommittén pekade dock på att det nya läraravtalet öppnar helt nya möjligheter härvidlag. De problem som frånvaron av timplan skulle leda till vid planeringen lokalt i skolan och centralt på statlig nivå, t.ex. vad gäller lärarutbildningens dimensionering, anses vara av övergående karaktär.

Skolkommittén hävdade vidare att timplanen kan invagga såväl skolpolitiker som lärare och föräldrar i en falsk grundtrygghet att eleven får den undervisning hon eller han skall ha. Detta trots att tiden är en dålig garant för att eleven faktiskt har lärt sig något eller ens ägnar sig åt det som tiden är avsatt för.

Arbetsgruppen instämmer i att tilliten till skolans resultat måste byggas på andra faktorer än tilldelad tid. Det finns ju tyvärr också exempel, bl.a. i Skolverkets tillsyn, på att elever inte fått den undervisning de behöver trots att de fått den tid de haft rätt till enligt timplanen.

Ur elevernas perspektiv kan skolans system för tidsstyrning vara orsak till upplevelser av tidsbrist, schematerror och stress, vilket man kan se i många skolskildringar. Skolverket har bett ett antal elever skriva brev om sin skolvardag. De beskriver ofta hur de känner sig jäktade, hur den ena lektionen avlöser den andra utan synbart sammanhang etc. Liknande bilder finns också i journalisten

Gunilla Granaths bok *Gäst hos överkligheten*.³⁰ Hon skildrar i boken erfarenheterna av att följa en sjunde klass i deras dagliga skolarbete under en termin. Gunilla Granath menar att den tidsstyrning som finns i skolan påverkar eleverna i högsta grad negativt.

Arbetsgruppen menar att den nationella timplanen i sig, liksom varje annat sätt att organisera tiden, bara indirekt är orsaken till dessa upplevelser av tidsbrist och stress. När timplanen har omformats till ett alltför hårt styrande schema har det naturligtvis varit hindrande för individualisering, improvisation och pedagogisk utveckling. De gamla strukturerna håller dock på många håll att brytas upp. I många skolor har kreativa lärare och skolledare hittat sätt att bemästra systemet och hitta frirum för utveckling av undervisningen. Arbetsgruppen anser därför att Skolkommitténs beskrivning av timplanens styrande effekt inte längre känns helt aktuell. Som vi nämnt vid flera tillfällen anser vi att timplanen alltmer kommit i bakgrunden medan andra styrmedel har fått ökad betydelse. Det största problemet med timplanen är därför inte dess alltför starka styreffekt utan att den kan fungera som bromskloss för nytänkande och hinder för skolutvecklingen.

3.2 Vad är möjligt i dagens regelverk ?

När den garanterade undervisningstiden och timplanen infördes framförde man på vissa håll farhågor om att föräldrar skulle utkräva detaljerad timredovisning, om en elev inte nått målen. Skulle kommunens revisorer dessutom utkräva fullständig redovisning av tidsanvändningen i alla skolor? Denna oro för en önskad sifferexercis har dock inte besannats.

Den diskussion som förekommit det senaste året har haft en helt annan inriktning. Intresset har riktats mot hur målen har uppfyllts, inte hur mycket tid som enskilda elever eller skolor använt. Skolverket rapporterar också att timplanen inte spelat någon framträdande roll i tillsynsärenden eller utvärderingar. När skolor får

³⁰ Gunilla Granath, *Gäst hos överkligheten*, Ordfronts förlag 1996

kritik från elever och föräldrar för brister i undervisningen handlar det oftast om klasstorlek, brist på specialundervisning eller dåligt elevinflytande.

Mycket tyder också på att när skolorna får resurstillskott, vilket inträffat på många håll det senaste året, så används detta främst till minskade elevgrupper eller fler vuxna i klassrummet, inte till utökad total tid. Även om vissa insatser med läxläsning efter skoltid, sommarskolor, ”mattestugor” etc. förekommit är inte en utökad total undervisningstid något huvudalternativ för majoriteten av eleverna. Omfördelningar mellan ämnen sker naturligtvis redan i dag, t.ex. i de satsningar på svenska, engelska och matematik, som många skolor har gjort för elever som riskerar att inte nå målen. Det kan finnas anledning att fråga sig om detta får effekter för elevernas möjligheter att nå målen i de andra ämnena.

För en skola handlar det om att kunna utnyttja de resurser som finns på ett maximalt sätt för att eleverna skall nå målen. Arbetsgruppen anser att tiden är en sådan resurs som skulle kunna utnyttjas ännu effektivare utan en reglering i form av en nationell timplan. Skolan har ett ansvar för att målen i alla kursplaner i alla ämnen skall nås. Detta borde motverka en alltför stark betoning av vissa ämnen på bekostad av andra.

I arbetsgruppen har vi diskuterat de möjligheter till flexibilitet som finns inom nuvarande regelsystem. En fråga som då kommit upp är jämningsutrymmet inom skolans val. Läroplanskommittén tänkte sig detta jämningsutrymme som en möjlighet primärt för *skolan* att göra avvikelser och profileringar. Restriktionen är att jämkningen inte får överstiga 20 procent av det totala timtalet per ämne eller ämnesgrupp. Det finns inget som säger för hur långa perioder en sådan jämkning kan gälla.

Som tidigare nämnts är det få grundskolor som utnyttjar möjligheten till lokal profilering. Det innebär att det redan i dag finns outnyttjade möjligheter inom systemet att inrikta arbetet i skolan efter lokala behov och önskemål. Det finns enligt vår uppfattning dessutom inget som hindrar att jämningsutrymmet även används

för individuella variationer för enstaka elever eller elevgrupper, även om detta inte är huvudsyftet.

Visst stöd för denna tolkning av bestämmelsen om jämningsutrymmet finns i förarbetena³¹ till den senaste timplaneförändringen, där idrott och hälsa och slöjd fick utökat utrymme och möjligheten till timplanejämkning utökades (se avsnitt 1.2). Där nämns för första gången enskilda elever i samband med möjligheten att göra jämkningar. ”Det finns därför skäl att öka den lokala skolans möjlighet att anpassa tiden för undervisning efter elevernas behov och möjligheter att nå målen.----- Härigenom skulle möjligheten öka för en skola både att lägga mer tid på ett enskilt ämne eller på särskilda ämnesintegrerade samarbetsprojekt eller att öka elevernas valfrihet med mer tid till elevens val.”

Regelsystemet och den nya läroplanen innebär således en betydligt större pedagogisk frihetsgrad än tidigare. Utrymmet för lokala variationer och därmed också kraven på lokala beslut är större. Arbetsgruppen har diskuterat om inte ett maximalt utnyttjande av de möjligheter som redan finns skulle få nästan lika stor effekt som en helt slopad nationell timplan. Den som inte utnyttjar ett friutrymme för att arbeta ämnesövergripande, utnyttja jämningsutrymmet, arbeta temainriktat etc. har också gjort ett pedagogiskt val.

Ett annat sätt att uttrycka detta är att skolor, rektorer och lärare gör ett aktivt val i dag om de låter den nationella timplanen styra mer än vad som är nödvändigt. Detta är förmodligen inte alltid ett medvetet val. Ett slopande av timplanen skulle bidra till att tydliggöra skolornas faktiska handlingsram och öka möjligheterna att fatta pedagogiska beslut i mötet mellan elever och lärare.

³¹ *Förändringar i grundskolans timplan och avgiftsfria skolmåltider för elever inom det obligatoriska skolväsendet*, PM från Utbildningsdepartementet 1997-05-30

3.3 Sammanfattande slutsatser

Arbetsgruppen utgår i sina slutsatser från huvudmannens uppdrag att med utgångspunkt i nationella mål ge alla barn och ungdomar en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Detta uppdrag är oförändrat även om man skulle slopa den nationella timplanen. Varje kommun och skola måste därför ha en klar uppfattning om hur man klarar sitt uppdrag och vilka åtgärder som skall vidtas vid eventuella brister.

Arbetsgruppen anser att det system av kvalitetsinstrument som skall finnas på nationell nivå, i kommunen och på varje skola bör kunna ge goda förutsättningar att utveckla och garantera kvalitet och likvärdighet i grundskolan. Detta förutsatt att systemet som helhet fungerar, dvs. att varje nivå har ett fungerande system för målformulering, uppföljning, utvärdering och kvalitetsutveckling.

Varje kommun måste göra en årlig kvalitetsredovisning, vilket bygger på att varje skola också sammanställer en sådan egen kvalitetsredovisning. Skolan måste arbeta på ett sådant sätt att varje elevs resultat och skolsituation ständigt följs. För att klara sitt uppdrag behöver skolan kunna planera och utnyttja sina resurser på ett flexibelt och målinriktat sätt. Kraven på lärarnas kompetens och professionellt ledarskap i skolan kommer att bli ännu högre i framtiden samtidigt som nya utmaningar och större personligt ansvar kan göra både lärar- och skolledarrollen mer attraktiv och stimulerande.

Arbetsgruppen anser att man inte kan bortse från att det finns vissa risker förknippade med ett slopande av timplanen, särskilt i ett övergångsskede. Riskerna finns liksom i dag främst i de fall kommunen och skolorna inte tillräckligt har utvecklat sina system för mål- och utvärderingsarbete. Kommunernas fortsatta ansvar för att kvaliteten upprätthålls, att målen i läro- och kursplaner uppnås och att den totala garanterade undervisningstiden bibehålls måste därför vara mycket tydligt i en skola utan timplan.

Timplanen avgör enligt vår uppfattning inte längre hur undervisningen organiseras eller för hur lärarresurserna disponeras. Frågan

är om timplanen i stället har blivit ett hinder för en önskad skolutveckling? Läroplanskommittén konstaterade att ett ökat förtroende för den lokala viljan och förmågan vanligtvis leder till högre grad av engagemang och förbättrad kvalitet.

Många lärare och skolledare har i olika sammanhang uttryckt besvikelse över att inte timplanen slopades i läroplansreformen. Det är paradoxalt att ha en central timplan i en målstyrd skola. Den uppfattas som otidsenlig, onödig och hindrande för en effektiv undervisning och organisation. Även om nu kommunerna och i vissa fall den enskilda skolan fattar de avgörande besluten om den faktiska timfördelningen har många hävdade att hela arbetet med timfördelning borde vara en angelägenhet för skolorna själva. Tidsanvändningen blir därmed en del av det pedagogiska arbetet.

Andra lärargrupper har naturligtvis känt lättnad över att deras ämnen fortfarande har en garanterad plats i skolans planering. Oron för att kommunerna utan en sådan styrning skulle genomföra besparingar, som särskilt skulle drabba "små" ämnen, dvs. ämnen med litet antal timmar i timplanen, och tjänsteunderlaget för dessa lärargrupper har varit påtaglig. Det faktum att målen i kursplanerna förutsätter att varje ämne måste ha en avsatt tid har inte varit tillräckligt för att lugna denna oro.

Den nationella timplanen har varit en viktig del av styrsystemet genom att den på ett nationellt plan har uttryckt den möjliga ambitionsnivån inom kursplanernas ram. Timplanen har dessutom haft en roll som utgångspunkt för beslut om skolans organisation. Förutsättningarna har nu blivit annorlunda genom mål- och resultatstyrningen och genom det nya skolutvecklingsavtalet, som har försvagat kopplingen mellan timplanen och lärarnas undervisnings-skyldighet. Den nationella timplanen har därför förlorat sin avgörande betydelse och sin styrkraft för organisation av undervisningen och disposition av lärarresurserna.

Grundskolans kursplaner måste tolkas av lärarna på den enskilda skolan. Målen i årskurs 5 och 9 måste ligga till grund för undervisningsplaneringen för varje år. Skulle ett slopande av timplanen göra att målen måste bli mer detaljerade? Erfarenheter från tidigare kursplaner i Sverige och från styrdokumentet i andra

länder säger att alltför detaljerade kursplaner kan hämma den pedagogiska utvecklingen och likrikta skolornas verksamhet på ett negativt sätt. Arbetsgruppen anser inte att ett slopande av timplanen nödvändigtvis förutsätter mer detaljerade kursplaner. Detta bör prövas i försöksverksamheten.

Ett slopande av timplanen skulle naturligtvis inte innebära att man plötsligt skulle få tillgång till mer tid i skolan. Det handlar i stället om hur man kan disponera den tid man har och vem som bestämmer hur den skall disponeras. I en decentraliserad skola verkar det logiskt att man även skall förfoga över tiden på den lokala nivån. De nationella målen ligger fast, men vägen dit skall bestämmas lokalt. Vi instämmer med Skolkommitténs uppfattning att timplanen kan ha inneburit en sorts falsk trygghet där lärare, skolledare och föräldrar förlitat sig på att tiden varit en garant för elevernas kunskaper och färdigheter.

Arbetsgruppen bedömer att mycket av det friutrymme, som lärare och skolledare efterlyser, redan går att utnyttja inom nuvarande system. Vi anser därför att timplanen oftare är ett upplevt än ett reellt hinder för den pedagogiska utvecklingen. Det betyder dock inte att det skulle vara oväsentligt att ta bort ett sådant hinder. Om inte användningen av tiden i skolan längre skulle vara förutbestämd genom en nationell timplan skulle motivet bli större för lärare och skolledare att göra sin tidsplanering efter en medveten pedagogisk diskussion. Ett slopande av timplanen skulle kunna föra upp argumenten för de pedagogiska besluten till en öppen diskussion och prövning.

Mot bakgrund bl.a. av opinionen i remissvaren på Skolkommitténs förslag tror arbetsgruppen att det skulle uppfattas som positivt av många lärar- och skolledargrupper om man prövar att slopa den nationella timplanen. Att arbeta utan en centralt fastställd timplan betyder ett utökat ansvar men också ett utökat förtroende för lärare och skolledare i skolan. Det skulle dessutom bli omöjligt att använda den nationella timplanen som argument mot en nödvändig förändring av skolans organisation och arbetsformer. Ett slopande av timplanen skulle därför få dubbel effekt: ett bort-

tagande av hinder, oavsett om det är reellt eller upplevt, och en uppmuntran till en önskvärd utveckling av skolans arbete.

Som framgått anser arbetsgruppen att det finns många vägande skäl till att slopa timplanen, men också att det kan finnas risker med en sådan åtgärd. Vårt uppdrag har varit att ge ett förslag till en utformning av en försöksverksamhet, som i sin tur kan ge underlag för fortsatt beredning av frågan om ett slutgiltigt slopande av den nationella timplanen. Genom en sådan försöksverksamhet kan riksdag, regering och kommuner få underlag för en bedömning av om det nuvarande kvalitetssäkringsystemet är tillräckligt eller om det behöver utvecklas för att på sikt säkra en målstyrd skola. Vi anser att det finns anledning att särskilt uppmärksamma riskerna för ämnen som i dag har ett litet antal timmar i timplanen.

En eventuell slutlig reform med en slopad nationell timplan kan genomföras först efter en prövning genom en försöksverksamhet. Hur en sådan försöksverksamhet kan utformas diskuteras i de följande kapitlen i denna skrivelse.

4 Utformning av försöksverksamheten

Arbetsgruppen ser två syften med försöksverksamheten med slopad timplan – att pröva *om* den nationella timplanen kan tas bort, men också *hur* detta i så fall kan ske. Mål- och resultatstyrningen skall stärkas och renodlas och därigenom ytterst ge eleverna bättre förutsättningar att nå skolans mål.

En försöksverksamhet med slopad timplan bör innebära en fullständig befrielse från den nationella timplanens uppdelning i tid per ämne och ämnesgrupp. Hur tiden skall disponeras kommer att bestämmas av de skolor som deltar i försöksverksamheten. Det skall beaktas på vilket sätt skolorna tillgodoser möjligheten för eleverna att göra egna val. Den totala minsta garanterade undervisningstiden bör gälla även för skolor inom försöksverksamheten.

För att ges möjlighet att delta i försöksverksamheten skall såväl kommunen som skolan uppfylla vissa nationellt fastställda krav. I stort handlar dessa om ett tydliggörande av de krav som redan ställs på kommuner och skolor inom ramen för mål- och resultatstyrningen av skolan.

I den fortsatta beslutsprocessen bör två alternativa förslag till omfattning av försöksverksamheten prövas – ett där ett tjugotal kommuner med ett begränsat antal skolor ges möjlighet att delta, ett där alla intresserade kommuner och skolor får delta. Urvalet av skolor föreslås göras av kommunen, mot bakgrund av de fastställda kraven och skolornas intresse för att delta.

Arbetsgruppen föreslår en femårig försöksverksamhet med en första avrapportering efter tre år. Under förutsättning av ett riksdagsbeslut under år 1999 bör försöksverksamheten kunna komma i gång höstterminen år 2000.

I föregående kapitel har arbetsgruppen redovisat sin syn på behovet av en nationell timplan generellt respektive behovet av en försöksverksamhet. Här redovisas hur en försöksverksamhet med slopad timplan kan utformas.

4.1 Syfte med försöksverksamheten

Arbetsgruppen ser två syften med försöksverksamheten. För det första bör försöksverksamheten syfta till att pröva om ett slopande av den nationella timplanen ger önskade effekter, nämligen att stärka och renodla mål- och resultatstyrningen av skolan och därigenom ytterst ge eleverna bättre förutsättningar att nå skolans mål. För det andra bör försöksverksamheten syfta till att pröva om och på vilket sätt styrningen och kvalitetssäkringen av skolans arbete behöver utvecklas om den nationella timplanen tas bort. Kortfattat innebär detta att en försöksverksamhet med slopad timplan enligt vår uppfattning syftar till att pröva *om* den nationella timplanen kan tas bort, men också *hur* detta kan ske. Detta innebär att identifiera om det finns risker med ett borttagande av den nationella timplanen och pröva hur dessa i så fall kan motverkas.

Det är viktigt att understryka att en försöksverksamhet med slopad timplan inte innebär att skolans uppdrag förändras. De mål som formuleras i läroplanen och i kursplanerna gäller. Försöksverksamheten kan innebära att målen lyfts fram ytterligare.

4.2 Frihet från vad ?

En försöksverksamhet med slopad nationell timplan kan ges olika utformning. Det måste bestämmas hur långtgående friheten skall vara, liksom om det skall finnas restriktioner för denna frihet.

4.2.1 Frihet från den nationella timplanen

En försöksverksamhet med slopad timplan innebär att de deltagande skolorna befrias från kravet att följa den av riksdagen fastställda *nationella timplanen*. Detta innebär därmed inte att de skolor som ingår i försöksverksamheten kommer att sakna en tidsdisposition. Hur tiden skall disponeras blir dock en fråga som skall bestämmas av skolorna.

Arbetsgruppen har övervägt hur långtgående frihet som bör ges inom försöksverksamheten. Skall försöksverksamheten omfatta hela den nationella timplanen, eller bör undantag göras? Bakgrunden är bl.a. de farhågor som redovisats beträffande vissa ämnens eller ämnesgruppers ställning i skolan, exempelvis de praktiskt/estetiska ämnena, idrott och hälsa, m.fl.

Kursplanerna bör emellertid enligt vår uppfattning ge ett rimligt stöd för att denna typ av negativa effekter inte skall behöva uppstå. Kursplanerna anger såväl mål att uppnå som mål att sträva mot för samtliga ämnen som omfattas av timplanen, mål som kräver att tid avsätts.

Till detta kommer rektors ansvar för att lärarna i samverkan med bl.a. elever och föräldrar utarbetar en lokal arbetsplan som följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen samt målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen. Kvalitetsredovisningar skall också genomföras vid varje skola. Vidare finns också regler om balansen i skoldagen och över läsåret. Rektor har ett tydligt ansvar för detta, bl.a. genom en bestämmelse i grundskoleförordningen.³²

Arbetsgruppen har kommit fram till att detta sammantaget räcker för att de skolor som deltar i försöksverksamheten skall kunna ges en fullständig befrielse från att följa den nationella timplanen. Endast genom en sådan fullständig frihet kan verkliga slutsatser dras om effekterna av att slopa den nationella timplanen för alla grundskolor.

³² 4 kap. 5 § grundskoleförordningen

I riksdagsbehandlingen med anledning av regeringens proposition³³ deklarerade utbildningsutskottet att man utgick från att det även inom ramen för försöksverksamheten skall beredas utrymme för elevens val.

Elevens val saknar av förklarliga skäl kursplan. Det finns bl.a. därför skäl att särskilt beakta på vilket sätt skolorna inom försöksverksamheten tillgodoser möjligheten för eleverna att göra egna val. I uppföljningen och utvärderingen av försöksverksamheten skall därför uppmärksammas och belysas hur detta har hanterats av skolorna.

4.2.2 Den garanterade undervisningstiden kvar

Som redan nämnts avses med *garanterad undervisningstid* den minsta undervisningstid i timmar som eleverna skall erbjudas.³⁴ Den garanterade undervisningstiden i grundskolan är 6 665 timmar. Kommunerna får besluta om ytterligare undervisningstid utöver den tid som anges i timplanen.³⁵ Den garanterade tiden för förskoleklassen är minst 525 timmar.³⁶

Det är arbetsgruppens uppfattning att den minsta garanterade totala undervisningstiden skall gälla även för de skolor som kommer att ingå i försöksverksamheten. Detta ställningstagande stämmer överens med Skolkommitténs inställning att den totala ramen för grundskolan och för förskoleklassen skulle finnas kvar även om den nationella timplanen togs bort. Varken i regeringens proposition eller i utskottsbetänkandet kommenterades frågan vidare. Både regering och riksdag har emellertid i andra sammanhang markerat att den minsta garanterade undervisningstiden är en tid som kommunerna kan utöka i mån av behov och möjligheter, däremot inte underskrida.

³³ Prop. 1997/98:94

³⁴ 1 kap. 2 § grundskoleförordningen

³⁵ 2 kap. 2 § grundskoleförordningen

³⁶ 2 b kap. 2 § skollagen

Ett slopande av timplanen förändrar inte behovet av tid i skolan. Snarare tydliggörs behovet av den tid som krävs för att eleverna skall uppnå målen. Vi vill understryka att det handlar om en minsta tid som kan och i vissa fall bör kunna överskridas. Utgångspunkten för skolans arbete är *målen att sträva mot*. De innebär att alla elever skall kunna finna nya utmaningar inom den ram som ges av den minsta garanterade undervisningstiden. Vissa elever eller grupper av elever som har svårigheter att klara *målen att uppnå* kan ha behov av ännu mer tid.

En sammanhållen nioårig grundskola med skolplikt för eleverna till och med det år de fyller sexton år är således förutsättningen även för försöksverksamheten. Syftet är inte att eleverna skall gå igenom grundskolan på kortare tid.

Det faktum att läroplanen (Lpo 94) fr.o.m. år 1998 har utvecklats och anpassats för att även omfatta förskoleklassen bör få betydelse för tidsplanering och arbetet under grundskolans första år. Detta innebär enligt vår bedömning att förutsättningarna för att nå läroplanens mål har förbättrats, genom att numera också den pedagogiska verksamheten för sexåringarna skall inriktas mot målen i läroplanen. För alla barn som börjar i förskoleklass gäller därmed att den minsta garanterade undervisningstiden på 6 665 timmar i grundskolan, som avsatts för att nå läroplanens mål, har utökats med 525 timmar i förskoleklassen. Till det kommer att även fritidshemmen skall tillämpa läroplanen och bidra till måluppfyllelsen. I propositionen *Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet*³⁷ aviserar regeringen sin avsikt att se över gymnasieförordningen i syfte att tydliggöra elevernas rätt till undervisning och kraven på lärarledd undervisning. Den omedelbara anledningen till detta är att vissa kommuner använt sig av s.k. lärarlösa lektioner.

Det är viktigt att understryka att den garanterade undervisningstiden, även för grundskolans del, handlar om lärarledd undervisning, dvs. arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under lärares ledning.³⁸ Det bör gälla även för försöksverksamheten.

³⁷ Prop. 1997/98:169

³⁸ 1 kap. 2 § grundskoleförordningen

En annan fråga är hur den totala garanterade undervisningstiden skall regleras. Det finns dag ingen bestämmelse om att kommunen skall kunna redovisa att eleverna faktiskt får totalt 6 665 timmar under sin grundskoletid, utom i det fall eleven inte får slutbetyg. Det kan diskuteras om en reglering liknande den som föreslås för gymnasieskolan skall finnas även för grundskolan.

4.3 Frihet för vem ?

Skolkommittén tar tydligt ställning för att ett borttagande av den nationellt fastställda timplanen inte innebär ”att man i stället skall fastställa en kommunal timplan, som skall gälla en kommuns alla skolor. Det strider mot hela idén med decentralisering, där tanken aldrig varit att flytta besluten om skolans pedagogiska inriktning och organisation från en politisk och administrativ nivå till nästa, utan att decentraliseringen skulle nå ut till den enskilda skolan.” En centralt fastställd kommunal timplan för alla skolor i kommunen är alltså inte ett alternativ till en nationell timplan, fastställd av riksdagen.

Arbetsgruppen delar uppfattningen att avsikten med försöksverksamheten bör vara att skolorna skall få möjlighet att fatta bättre beslut än i dag. Skolan skall ges förbättrade möjligheter att genomföra sitt uppdrag, ett uppdrag som är oförändrat i övrigt. Som nämnts ovan är det yttersta syftet med att ta bort den nationella timplanen att eleverna skall ges bättre förutsättningar att nå skolans mål.

Med en sådan utgångspunkt bör de i försöksverksamheten deltagande skolorna ges frihet att själva utforma sin modell för hur planeringen av tidsanvändningen skall gå till, självklart utifrån målen i läroplanen och kursplanerna och med krav på att kunna redovisa resultatet. Planering av en skolas verksamhet med frihet från den nationella timplanen kan rent praktiskt som i dag innebära en planering antingen för individ, grupp, klass, arbetsenhet eller en hel skola eller en kombination av några av dessa alternativ. Planeringen kan också göras för längre eller kortare perioder.

Exemplen kan bli många. Friheten från den nationella timplanen kan betyda att man håller sig nära den gamla timplanen, att man organiserar om undervisningen fullständigt och bygger nya innehållsfält, att vissa arbetslag går längre än andra, att stora delar av stoffinnehållet får väljas av enskilda elever eller av grupper av elever, osv. Skolans arbete innebär en balans mellan det individuella och det gruppinriktade. Även om utgångspunkten bör vara varje elevs behov och förutsättningar sker lärandet alltid i samspel med andra.

Skillnaden för skolorna i försöksverksamheten blir jämfört med i dag att de inte behöver ha den ram som den nationella timplanen ger att utgå ifrån. De kan i stället efterhand fatta nya beslut om tidsanvändningen utifrån den kontinuerliga utvärderingen av måluppfyllelsen. Målen att sträva mot i läroplaner och kursplaner bör därigenom kunna få en ökad betydelse. Timplanens avskaffande kan bli ett viktigt incitament till att föra pedagogiska diskussioner på de deltagande skolorna.

4.4 Krav för deltagande

För att en kommun skall få möjlighet att delta i försöksverksamheten skall enligt arbetsgruppen vissa nationellt fastställda krav vara uppfyllda. Även de skolor som skall ingå skall enligt vår uppfattning uppfylla vissa nationellt fastställda krav. Till dessa krav på skolan kommer kommunens egna krav, exempelvis ur kommunens skolplan.

Principen bakom de nationellt fastställda kraven som föreslås för kommun respektive skola är att de inte skall innebära någon förändring av styrningen av skolan, annat än en befrielse från den nationellt fastställda timplanen. Kraven innebär i stället ett tydliggörande av kommunernas och skolornas uppdrag. Ytterst syftar alla de olika aktiviteter som åvilar kommunen och skolan till att eleverna skall ges möjlighet att nå målen i läro- och kursplanerna. Vissa särskilda krav på redovisning av försöksverksamheten kommer också att ställas på kommun respektive skola.

4.4.1 Krav på kommunen

För att kommunen och därmed också kommunens skolor skall kunna ges möjlighet att delta i försöksverksamheten skall vissa formella krav vara uppfyllda. Vidare krävs att kommunen i ansökan redovisar hur försöksverksamheten skall inriktas och kvalitetssäkras på den kommunala nivån.

Formella krav

Arbetsgruppen föreslår att *beslut* om att ansöka om att få delta i försöksverksamheten skall fattas av kommunen.

Ur juridisk synvinkel kan detta antingen innebära beslut av styrelsen för skolan (nämnden) eller av kommunfullmäktige. Fullmäktige skall enligt 3 kap. 9 § kommunallagen fatta beslut som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för kommunen. Av samma paragraf framgår också att beslut om mål och riktlinjer för verksamheten skall tas av fullmäktige. Ett exempel på detta inom skolans område är skolplanen. Styrelsen för skolan (nämnden) har enligt 2 kap. 1 § skollagen ansvaret för skolan.

Skäl för kommunen att välja beslut av fullmäktige är att försöksverksamheten skulle bli väl förankrad i kommunledningen genom ett sådant förfarande. Detta kan vara motiverat både med anledning av frågans betydelse och eftersom det är fullmäktige som fattar beslut om budgeten till skolan.

För beslut av styrelsen för skolan talar principen om att beslut inte bör lyftas till en högre hierarkisk nivå än vad som är nödvändigt, en princip som har varit vägledande för hur kommunallagen är formulerad. För detta talar också att proceduren i kommunfullmäktige kan vara tidskrävande, vilket kan riskera att försena processen. Ett ytterligare alternativ är att beslut formellt fattas av styrelsen för skolan, men att fullmäktige informeras.

Arbetsgruppen förordar att kommunerna väljer alternativet med beslut i fullmäktige. Detta främst för att vi anser att frågan har stor betydelse och är av samma dignitet som skolplanen.

För att komma i fråga för försöksverksamheten skall kommunen minst uppfylla de krav som ställs generellt på kommunerna vad avser styrning, uppföljning och utvärdering samt kvalitetssäkring. Det innebär bl.a. att kommunen skall ha en *aktuell skolplan*³⁹ som kontinuerligt följs upp och utvärderas. Skolplanen skall visa hur kommunens skolväsende skall gestaltas och utvecklas. Av skolplanen skall särskilt framgå de åtgärder som kommunen avser att vidta för att uppnå de nationella målen för skolan. Det är viktigt att skolplanen är ett levande dokument som kontinuerligt omprövas.

Kommunen skall årligen upprätta skriftliga *kvalitetsredovisningar*.⁴⁰ Detta är ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av skolplanen. Kvalitetsredovisningen skall innehålla en bedömning av dels i vilken mån målen för utbildningen uppnåtts, dels vilka åtgärder som behöver vidtas. Enligt vår uppfattning är en förutsättning för att kunna ingå i försöksverksamheten att kommunen och skolan har rutiner för arbetet med kvalitetsredovisningar. Som stöd till samtliga kommuner och skolor kommer Skolverket inom kort att utfärda allmänna råd om kvalitetsredovisningar.

Krav på inriktning och kvalitetssäkring

Kommunen bör redovisa ett *syfte* med att delta i försöksverksamheten. Vad vill kommunen uppnå som är svårt att genomföra med nuvarande regelverk? Det bör framgå om kommunen tänker sig att ha gemensamma utgångspunkter och övergripande riktlinjer för samtliga skolor i försöket. Förväntas exempelvis försöksverksamheten att på något sätt påverka hela kommunens skolväsende, dvs. även skolor som inte väljer att delta?

Kommunen bör också redovisa *ansvarsfördelningen* i kommunen för försöksverksamheten; mellan nämnd och skola, mellan politiker och tjänstemän. Kommunen bör redovisa hur den organi-

³⁹ 2 kap. 8 § skollagen

⁴⁰ SFS 1997:702 Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet

sation som kommer att byggas upp kring försöksverksamheten skall se ut.

Kommunen bör vidare redogöra för hur och inom vilka områden man avser att *stödja* de skolor som kommer att ingå i försöksverksamheten, under ansökningsfasen och under försökets gång. Behovet av kommunala aktiviteter bör bedömas mot bakgrund av de aktiviteter som vi föreslår att staten skall svara för (se vidare kapitel 5).

Kommunens insatser för *kvalitetssäkring* av skolans verksamhet under försöket måste redovisas. Det handlar främst om att kommunen förväntas ha en aktiv egentillsyn och att de skolor som deltar i försöket skall ha tillfredsställande kvalitetssäkringssystem där problem upptäcks och kan åtgärdas i tid.

Kommunen bör i sin ansökan redovisa hur försöksverksamheten löpande skall följas upp och utvärderas. Denna uppgift bör kunna samordnas med uppföljningen och utvärderingen av kommunens skolplan och/eller kommunens ansvar att ge en samlad kvalitetsredovisning för skolväsendet. Det krävs dock att kommunen särskilt belyser hur de olika krav som ställs med anledning av försöksverksamheten uppnås. Ett sådant är hur kommunens syfte med att delta i försöksverksamheten infrias.

4.4.2 Krav på skolan

De krav som bör ställas på en skola för att få möjlighet att delta i försöksverksamheten är dels formella krav som gäller för alla skolor, dels krav på inriktning och kvalitetssäkring föranledda av försöksverksamheten.

Formella krav

Skolorna skall uppfylla de krav som ställs i det mål- och resultatstyrda systemet. Detta innebär att det vid varje grundskola skall finnas en *lokal arbetsplan*. Att det är ett krav för de skolor som vill delta i försöksverksamheten är en självklarhet.

Arbetsplanen skall användas för genomförandet av de fastställda målen för utbildningen och utarbetas under medverkan av lärare och övrig personal samt företrädare för eleverna och deras vårdnadshavare. Rektorn beslutar om arbetsplanen som skall följas upp och utvärderas kontinuerligt.⁴¹

Den lokala arbetsplanen är således ett dokument som beskriver på vilket sätt man i en skola vill arbeta för att uppnå nationella mål, liksom mål i kommunens skolplan. Att arbetsplanen skall följas upp och utvärderas kontinuerligt innebär att den, liksom skolplanen, framför allt är ett processinstrument som skall stödja skolan i dess utveckling. I arbetet med arbetsplanen ingår att utveckla och konkretisera de mål som finns i läro- och kursplaner, kortsiktigt och långsiktigt, att planera för hur skolans resurser används för att nå dessa mål, att följa upp och utvärdera i vilken grad målen uppnås för att sedan åter kunna revidera planens innehåll, osv. Regelverket preciserar inte ytterligare vad som bör ingå i en lokal arbetsplan eller hur den bör utformas.

Det vore fel att här i detalj ställa krav på hur den lokala arbetsplanen skall se ut i de skolor som önskar att ingå i försöksverksamheten. Arbetsgruppen har dock funnit skäl att lyfta fram några frågeställningar som blir särskilt viktiga för en skola som inte behöver följa den nationellt fastställda timplanen och således inte kommer att ha den ram som timplanen ger.

Det är betydelsefullt att den lokala arbetsplanen följs upp och utvärderas kontinuerligt. I detta sammanhang finns både ett systemperspektiv och ett individuellt perspektiv. Det är viktigt att varje skola följer upp och utvärderar sin samlade måluppfyllelse. Om det finns brister i måluppfyllelsen måste man analysera om det är en följd av organisation, arbetsätt, kompetens, tidsanvändning, etc.

⁴¹ 2 kap. 23 § grundskoleförordningen

Samtidigt måste varje elevs kunskapsutveckling följas. Förutsättningen är självklart att elever som omfattas av försöksverksamheten inte får en sämre kunskapsutveckling än de annars skulle fått. Utgångspunkten är såväl mål att sträva mot som mål att uppnå.

Varje skola som ingår i försöksverksamheten måste ha kontroll över händelseutvecklingen och ha beredskap att göra justeringar med kort varsel.

Liksom kommunen skall varje skola årligen upprätta skriftliga *kvalitetsredovisningar*.⁴² Detta som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av arbetsplanen. Kvalitetsredovisningen skall även för skolan innehålla en bedömning av dels i vilken mån målen för utbildningen uppnåtts, dels vilka åtgärder som behöver vidtas. Enligt vår uppfattning är en förutsättning för deltagande i försöksverksamheten att skolan har rutiner för arbetet med kvalitetsredovisningar. Som redan nämnts så kommer Skolverket inom kort att utfärda allmänna råd om kvalitetsredovisningar.

Krav på inriktning och kvalitetssäkring

Skolan bör i sin ansökan redovisa ett *syfte* med sin önskan att delta i försöksverksamheten. Vad avser man att uppnå med sitt deltagande och hur avser man att utforma försöksverksamheten?

Delaktighet är en nyckel för att försöksverksamheten skall bli lyckosam. Därför är det viktigt att skolan redovisar hur man förankrat sin ansökan hos personal, elever och föräldrar samt hur man tänker göra dem delaktiga i arbetet.

Varje skola skall också i förväg kunna redovisa hur rektor och lärare avser att *kvalitetssäkra utbildningen* för de enskilda eleverna, t.ex. avseende mål att sträva mot, mål att uppnå, total garanterad undervisningstid, balansen i skoldagen, över skolåret samt över hela grundskoletiden, balansen mellan teori och praktik i undervisningen samt elevernas möjligheter att göra egna val.

⁴² SFS 1997:702 *Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet*

I samband med den årliga uppföljningen och utvärderingen av skolans arbetsplan och/eller i samband med kvalitetsredovisningen skall varje deltagande skola också *redogöra för samt följa upp och utvärdera försöksverksamheten*. Detta bör bl.a. ske i förhållande till skolans syfte samt med avseende på de olika kraven för deltagande. Rapporteringen bör också kunna ge svar på frågor som ställs av kommunen inför uppföljningen och utvärderingen av försöket, men också av den nationella utvärderingen (se vidare kapitel 5).

Om försöksverksamheten syftar till eller sammanfallit med andra förändringar i skolan, t.ex. förändrad organisation och/eller förändrat arbetssätt, är det viktigt att detta återspeglas i redovisningen.

Det kan med anledning av försöksverksamheten finnas behov av *kompetensutveckling* för skolans personal. Det kan handla om ett behov av att tidigarelägga insatser som behövs i samband med skolans utvecklingsarbete oberoende av försöksverksamheten, t.ex. arbetslagsutveckling samt arbete med mål och dokumentation av undervisningsförlopp och kunskapsutveckling på grupp- och individnivå. Till detta kan det finnas behov av särskilda kompetensutvecklingsinsatser med anledning av försöksverksamheten.

Frågor om sekretess i samband med elevdokumentation kan behöva mötas med kompetensutveckling. Det kan vara fråga om att ta ställning till om vissa handlingar, t.ex. minnesanteckningar eller överenskommelser är allmänna handlingar eller inte. Läraren måste vidare kunna bedöma om en allmän handling är offentlig och kan lämnas ut eller om handlingen innehåller känsliga uppgifter som innebär att den bör sekretessbeläggas.⁴³

⁴³ Se vidare *Sekretess i skola och barnomsorg*, Svenska Kommunförbundet 1998

4.4.3 Övriga åtaganden för kommun och skola

För att delta i försöksverksamheten skall en kommun eller skola, enligt vår mening, vara beredd att

- informera andra kommuner och skolor om genomförande och utvärderingsresultat,
- ge representanter för kommunledning, skolledning och lärare möjlighet att delta i nätverksmöten, seminarier och uppföljningskonferenser samt
- delta i nationella utvärderingar och uppföljningar, liksom i forskningsprojekt, som genomförs med anledning av försöksverksamheten.

4.5 Försöksverksamhetens omfattning – två alternativ

Arbetsgruppens uppdrag har varit att utforma en begränsad försöksverksamhet. Det framgår av regeringens proposition⁴⁴ som riksdagen ställt sig bakom. Varken riksdag eller regering har dock preciserat omfattningen av en begränsad försöksverksamhet. Skolkommittén redovisade däremot uppfattningen att försöksverksamheten skulle omfatta ett tjugotal skolor.

Arbetsgruppen har haft återkommande diskussioner om hur omfattande en försöksverksamhet bör vara. Vi har kommit fram till att det i den fortsatta beslutsprocessen finns skäl att pröva två alternativa ansatser. I det första alternativet skulle ett tjugotal kommuner som uppfyller de ovan redovisade kraven ges möjlighet att delta. I det andra alternativet skulle alla intresserade kommuner som uppfyller kraven få delta i försöksverksamheten. Hur stort kommunernas intresse är vet vi inte i dag.

I kapitel 3 har vi pekat på vikten av att under försöksverksamheten noga analysera de risker som kan vara förknippade med ett slopande av den nationella timplanen. Vi har också sagt att försöks-

⁴⁴ Prop. 1997/98:94

verksamheten, liksom en eventuell slutlig reform med en slopad timplan, kan komma att bidra positivt till skolutvecklingen. Valet mellan alternativen blir således en fråga om var tyngdpunkten skall läggas.

4.5.1 Alternativ I

Som nämnts ovan innebär alternativ I att ett tjugotal kommuner och ett begränsat antal skolor skall ges möjlighet att delta i försöket. I detta alternativ är det lämpligt med ett riktat urval av kommuner som sedan erbjuds att delta i försöksverksamheten under förutsättning att de uppfyller de krav som redovisats ovan. På det sättet kan de deltagande kommunerna väljas så att de, trots att antalet är litet, representerar olika kommuntyper i olika delar av landet.

Urvalet av deltagande skolor kan i alternativ I ske på två sätt. Antingen svarar staten även för urvalet av skolor eller så är det ett kommunalt ansvar att välja ut skolor.

Om staten svarar för urvalet av deltagande skolor kan det göras samtidigt som kommunurvalet. På det sättet ges full kontroll av att skolorna uppfyller de nationellt fastställda kraven. Urvalet av skolor kan också begränsas och styras så att det svarar mot de krav utvärderingen av försöksverksamheten ställer. Det är t.ex. viktigt att det i urvalet av skolor kommer att finnas skolor för såväl yngre som äldre elever i grundskolan.

Om kommunen ges i uppgift att göra urvalet av skolor mot bakgrund av de nationellt fastställda kraven och eventuella kommunala krav kommer urvalsprocessen att ske i två steg. I det första steget godkänns kommuner till försöksverksamheten enligt de krav som ställs. I det andra steget kan sedan kommunen ansluta skolor som vill delta i försöksverksamheten och som uppfyller de fastställda kraven.

Arbetsgruppen menar att en urvalsprocess i två steg är att föredra. Att kommunen som huvudman tar ansvar för sina skolor stämmer bättre överens med ansvarsfördelningen mellan stat och kommun. Vi tror dessutom en sådan urvalsprocess sammanfaller med de processer som sannolikt kommer att ske i berörda kommu-

ner och skolor. Att kommunens centrala skolledning, tillsammans med sina skolor, formulerar en ansökan om att delta i försöksverksamheten innebär inte att varje skola i kommunen är färdig med sin lokala process. Först när en kommun fått klartecken att delta i försöksverksamheten kan arbetet starta på riktigt på skolorna, med att utveckla skolans syfte samt att förankra detta hos personal, elever och föräldrar.

Att kommunen skall stå för urvalet av deltagande skolor förutsätter emellertid att kommunen gör en ingående och kritisk granskning av att varje skola som skall delta i försöksverksamheten uppfyller de uppställda kraven. I sin ansökan bör kommunen klargöra hur detta skall gå till. Deltagande skolor skall också anmälas till Skolverket i den takt de blir godkända.

Skolkommittén föreslog att ett tjugotal skolor skulle ges möjlighet att delta i försöksverksamheten. Detta är enligt arbetsgruppen ett för litet urval, som skulle göra det svårt att dra slutsatser. När Skolkommittén lade sitt förslag fanns inte de kvalitetssäkrings-system som vi nu har. Därför föreslår arbetsgruppen i alternativ I att ett tjugotal *kommuner* skall ges möjlighet att delta. Det gör att det totala antalet skolor kommer att bli större än tjugo. Det är en fördel om alla skolor i kommunen som vill delta, och som uppfyller kraven, ges möjlighet till detta. Vissa begränsningar av antalet skolor kan ändå behöva göras.

Vi menar vidare att det bör vara möjligt för skolor att ansluta sig vid olika tidpunkter. Alla skolor har inte samma beredskap för att komma igång i början av försöksperioden.

4.5.2 Alternativ II

Alternativ II innebär att alla intresserade kommuner som uppfyller kraven ges möjlighet att delta i försöksverksamheten.

I detta alternativ uppnås inte den representativitet vid urvalet som kan uppnås i det första alternativet. Intresseanmälningar från kommuner som redan kommit långt i sin skolutveckling kommer sannolikt att vara överrepresenterade. Om ett tillräckligt stort antal kommuner väljer att delta finns dock trots detta goda förutsätt-

ningar för att olika kommuntyper kommer att bli representerade. Det skulle möjliggöra de riktade urval av såväl kommuner som skolor som utvärderingen av försöksverksamheten har behov av (se vidare kapitel 5).

Det är emellertid svårt att i förväg säkert fastställa hur många kommuner som är intresserade att delta i en försöksverksamhet. Med utgångspunkt i det intresse som visat sig redan med anledning av vårt uppdrag att utforma en försöksverksamhet gör vi dock prognosen att intresset är så stort att antalet deltagande kommuner skulle bli större i alternativ II än i alternativ I.

Liksom för alternativ I förordar arbetsgruppen att kommunerna i alternativ II skall svara för skolorvalet. Möjligheten att begränsa antalet deltagande skolor som angivits för alternativ I bör dock inte gälla alternativ II. (Alternativen för skolorval har behandlats i föregående avsnitt.)

4.6 Fristående skolor

Under 1990-talet har antalet fristående skolor flerdubblats, främst på grundskolenivå. Anledningen är förändrade tillstånds- och bidragsregler. Antalet fristående skolor utgör dock fortfarande bara några få procent av samtliga grundskolor.

Efter att ha hört kommunen ger Skolverket tillstånd till etablering av fristående skola och bestämmer om denna skall ha rätt till bidrag. Skolverket har också tillsynsansvar för de fristående skolorna.

En elev i en fristående skola på grundskolenivå skall få en utbildning som motsvarar den som eleven skulle ha fått inom det offentliga skolväsendet. Målen för skolans verksamhet skall alltså i huvudsak vara desamma som i grundskolan. En fristående skola har frihet att själv välja organisation, metoder, stoff och arbetsformer. Dit hör också timplan, tidsplanering och schema. Det kan därför var intressant att studera hur man i en fristående skola uppfattar förhållandet mellan tid och mål.

Trots att de fristående grundskolorna inte omfattas av den centralt fastställda nationella timplanen påverkas de ändå indirekt av timplanen. Skolverket gör en bedömning av skolornas tidsanvändning vid tillståndsgivningen och i viss mån vid tillsynen. Flera fristående skolor har uttryckt en önskan att organisera undervisningen friare.

Med tanke på att vissa fristående skolor har etablerats just med avsikt att på ett friare sätt utveckla organisation och arbetssätt anser arbetsgruppen att det skulle vara av intresse att knyta några fristående skolor till försöksverksamheten. Detta för att ge dem förutsättningar att komma vidare i sitt utvecklingsarbete, men också för att de kan tillföra nya perspektiv i de nätverk som bör byggas upp inom försöksverksamheten.

I och med att de fristående skolorna inte formellt omfattas av kravet på nationell timplan kan detta dock inte ske i formell mening. Det måste därför bli ett deltagande ”utom tävlan”. Valet av fristående skolor bör ske genom ett riktat urval av Skolverket.

4.7 Ansökan/intresseanmälan

Oberoende av vilket alternativ som väljs för omfattningen av försöksverksamheten kommer kommunerna att behöva göra en ansökan eller intresseanmälan. I denna bör i första hand redovisas hur kommunen avser att uppfylla de krav som redovisats ovan.

Dessutom bör ingå viss grundläggande information om kommunen och kommunens skolor. På kommunnivå kan det gälla politisk majoritet, nämndorganisation, antal skolor, skolororganisation, m.m. Kommunens skolplan och kvalitetsredovisning bör bifogas.

Även uppgifter om t.ex. skolor med lokala styrelser med föräldramajoritet enligt försöksverksamheten om lokala styrelser⁴⁵ är av intresse.

⁴⁵ SFS 1996:605

4.8 Försöksverksamhetens längd

Skolkommittén föreslog en femårig försöksverksamhet i sitt förslag till försöksverksamhet. I regeringens proposition⁴⁶ med anledning av Skolkommitténs förslag nämns en relativt lång försöksperiod. Riksdagen redovisade ingen annan uppfattning. Arbetsgruppen har diskuterat försöksverksamhetens längd och funnit att det kan finnas argument för både en kortare och en längre försöksperiod.

För en kortare försöksperiod talar att förändringstakten i skolan är hög. Den utveckling av skolans inre arbete som en slutlig reform med slopad timplan skulle kunna stödja måste ske redan i dag, även med en nationell timplan. En alltför lång försöksverksamhet skulle därför kunna uppfattas som en hämsko på utvecklingen av skolans arbete. För en längre försöksperiod talar att det krävs viss tid för att samla in erfarenheter och dra slutsatser av försöksverksamheten.

En uppfattning är att det endast är möjligt att utvärdera försöksverksamheten när det finns elever som genomgått hela grundskolan utan nationell timplan. Arbetsgruppen vill dock hävda att detta i stället är en metodfråga som bör påverka hur urvalet av skolor görs inför uppföljningen och utvärderingen av försöksverksamheten. Det är t.ex. viktigt att det ingår skolor med olika åldersgrupper.

För att möta de olika intressen som finns föreslår arbetsgruppen en femårig försöksverksamhet med en första avrapportering efter tre år. Efter tre år bör det t.ex. vara möjligt att ta ställning till om den nationella timplanen kan slopas generellt. Den längre perioden på fem år behövs för att få ut maximalt av de mer utvecklingsinriktade delarna av försöksverksamheten, som bl.a. gäller styrning samt uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring.

Vidare föreslår vi i kapitel 5 att forskningsuppdrag knyts till försöksverksamheten. Även med tanke på detta krävs en femårig försöksperiod.

⁴⁶ Prop. 1997/98:94

4.9 Försöksverksamhetens start

Det är enligt arbetsgruppens uppfattning önskvärt att försöksverksamheten kommer i gång så snart det är möjligt. Enligt vår uppfattning kommer den dock att kunna starta i skolorna först höstterminen år 2000. Detta med hänsyn till den tid som krävs för bl.a. remissbehandling, regeringsbeslut och riksdagsbehandling samt den besluts- och förberedelseprocess som skall till i kommunerna.

För att försöksverksamheten skall kunna starta krävs förutom ett riksdagsbeslut också att regeringen utfärdar en förordning om försöksverksamheten. Enligt skollagen⁴⁷ får försöksverksamhet anordnas inom det offentliga skolväsendet enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. I sådana föreskrifter får undantag göras från organisatoriska bestämmelser i skollagen.

Med hänsyn till den övriga beslutsprocessen kan en förordning om försöksverksamhet träda i kraft tidigast under hösten 1999. Det innebär att det skulle vara möjligt för kommuner som är väl förberedda att bli utvalda eller anmäla sig till försöket och få besked från hösten 1999. Detta gör att försöksverksamheten i realiteten kommer att starta först höstterminen år 2000.

Enligt arbetsgruppens förslag kommer således skolorna att som längst få upp emot ett år för sina förberedelser inför höstterminen år 2000. Även för skolor som i redan i huvudsak uppfyller de krav som ställs för att få delta krävs denna tid för att förankra beslutet hos elever, föräldrar och personal.

⁴⁷ 15 kap. 4 § skollagen

5 Styrning och utvärdering av försöksverksamheten

Enligt arbetsgruppens uppfattning är det viktigt att göra olika in-tressenter, som Kommunförbundet, lärarorganisationerna och skolledarna, delaktiga i försöksverksamheten. Det gäller särskilt för de utvecklings- och stödinsatser som krävs i samband med försöksverksamheten.

Den nationella utvärdering av försöksverksamheten som föreslås syftar till att ge regering och riksdag beslutsunderlag för att ta ställning till *om* timplanen kan tas bort och *hur* detta i så fall kan ske.

Arbetsgruppen föreslår att det avsätts medel för forskning i anslutning till försöksverksamheten med slopad timplan.

I detta kapitel redovisar arbetsgruppen sin syn på den nationella styrningen av försöksverksamheten och stödet till kommunerna, hur försöksverksamheten bör utvärderas samt föreslår slutligen att forskningsinsatser knyts till försöksverksamheten.

5.1 Nationell styrning och stöd

I sitt slutbetänkande⁴⁸ konstaterade Skolkommittén att en försöksverksamhet med slopad timplan förutsätter att Skolverket får i uppdrag att tillsammans med Kommunförbundet och lärarorganisationerna följa och på olika sätt stödja verksamheten, t.ex. genom

⁴⁸ Skolfrågor – Om skola i en ny tid (SOU 1997:121)

att satsa utvecklings- och utvärderingsresurser. Arbetsgruppen delar kommitténs grundtanke om att göra olika intressenter delaktiga i försöksverksamheten. Vi menar att även skollidarna är en viktig part.

Arbetsgruppen har däremot inte tagit ställning till hur ansvarsfördelningen skall utformas på nationell nivå. Skolverket, som sektorsmyndighet, kan få uppdraget att i samråd med olika parter följa och stödja försöket. En annan möjlighet är att regeringen tillsätter en delegation eller kommitté för försöksverksamheten med representanter för olika intressenter. Skolverkets myndighetsansvar för frågor som rör uppföljning och utvärdering samt utveckling av skolan bör i så fall beaktas.

Vilken modell för styrning av hela försöksverksamheten man än väljer är det särskilt viktigt att samtliga intressenter görs delaktiga i de utvecklings- och stödinsatser som krävs i samband med försöksverksamheten. Det kan handla om att ta initiativ till seminarier och dylikt för deltagande kommuner och skolor. Om antalet kommuner och skolor blir begränsat kan detta ske samordnat, medan det förmodligen krävs regionala konferenser för att nå samtliga deltagande skolor om antalet blir stort. Viktigt är också att stödja etablerandet av nätverk mellan deltagande kommuner och skolor.

Erfarenheter från försöksverksamheten bör kunna påverka inriktningen av stödet och informationen till de deltagande kommunerna och skolorna. Nätverken kan utgöra en organisatorisk bas för att sprida ny kunskap under försökets gång.

5.2 Nationell utvärdering av försöksverksamheten

Utvärderingen av försöksverksamheten måste enligt vår uppfattning ske på olika nivåer – på skolnivå, i kommunen och på nationell nivå.

I föregående kapitel har redovisats de krav på uppföljning och utvärdering av försöket som vi menar bör ställas på de deltagande kommunerna och skolorna. Det handlar om att genomföra den

uppföljning och utvärdering som ändå skall ske på skolan och i kommunen och då i synnerhet arbetet med att ta fram kvalitetsredovisningar. Dessutom handlar det om att följa upp och utvärdera särskilda aspekter med anledning av försöksverksamheten.

Syftet med en *nationell utvärdering av försöksverksamheten* är främst att ge regering och riksdag beslutsunderlag i den fortsatta beredningen av frågan om vilka nationella styrinstrument som behövs. Utvärderingen bör inriktas på de båda syften som formulerats för försöksverksamheten – att pröva *om* timplanen kan tas bort och att pröva *hur* detta i så fall kan ske.

Att utvärdera innebär att granska och värdera särskilt utvalda delar av en verksamhet gentemot överenskomna kriterier. Detta innebär alltid att en avgränsning eller urval måste göras.

Det är viktigt att det som skall bedömas i en utvärdering är känt och godkänt av såväl dem som deltar i försöksverksamheten som den som skall genomföra utvärderingen. Överenskomna kriterier betyder alltså att bedömningsgrunderna skall vara synliga i utvärderingens samtliga arbetsfaser, dvs. planeringsfasen, genomförandefasen och inte minst viktigt i redovisningsfasen.

Den nationella utvärderingen av försöksverksamheten skall undersöka och värdera om och hur kommunen och skolan uppfyller de olika krav som ställs. Den nationella utvärderingen skall således värdera om skolans och kommunens uppföljning, utvärdering och egenkontroll är tillräckliga för att garantera att de resultat som den enskilda skolan åstadkommer står i överensstämmelse med en nationellt likvärdig skola.

Utvärderingen bör vidare ge underlag för att bedöma om det krävs justeringar i de nationella måldokumenterna om den nationella timplanen tas bort. Krävs t.ex. förändringar i nuvarande läro- och kursplaner? Kan de deltagande skolorna tolka och ge konkretion åt kursplanernas ganska öppna och generella mål för sin undervisning?

Bör uppgifterna som samlas in i den nationella uppföljningen förändras? Behöver ytterligare nationellt stöd till skolor och kommuner utvecklas?

Hur påverkas den nationella utvärderingen om timplanen tas bort? Vilka utvärderingar blir angelägna att genomföra? Vilket stöd blir angeläget att ge till kommuner och skolor vad avser kravet på utvärdering?

5.3 Forskning

Uppgiften att studera förutsättningarna för och effekterna av en minskad styrning av tidsanvändning i skolan är intressant även från forskningssynpunkt. Tillgänglig tid för olika ämnen eller ämnesgrupper tillhör de faktorer som i dag begränsar verksamheten i skolan. En försöksverksamhet med slopad nationell timplan skulle därför bl.a. erbjuda möjligheter att jämföra skilda undervisnings-situationer med varierande grad och art av tidsstyrning.

Om utvärderingen av försöksverksamheten i första hand syftar till att ge regering och riksdag ett beslutsunderlag skulle en forskningsinsats erbjuda helt andra möjligheter att på ett fördjupat och långsiktigt sätt studera hur en minskad tidsstyrning påverkar t.ex. det långsiktiga mål- och resultatstyrningsarbetet, undervisnings-situationen, undervisningsinnehållet samt det lokala samspelet mellan olika aktörer i skolan. Det skulle ge viktig kunskap oberoende av vilket det framtida beslutet om timplanen kommer att bli.

Med anledning av detta föreslår arbetsgruppen att det avsätts medel för forskning i anslutning till försöksverksamheten med slopad timplan. Urval av forskningsinsatser bör ske efter ett ansökningsförfarande där forskare eller forskningsgrupper inbjuds att presentera sina förslag.

Det är orealistiskt att förvänta sig att forskningsinsatser i anslutning till försöksverksamheten med slopad timplan skall åstadkomma något enkelt svar på frågan om vad som är bäst, t.ex. om elever generellt sett lär sig mer eller mindre när tidsstyrningen minskar.

Vad man däremot kan förvänta sig är ökad kunskap om mekanismerna för elevers och lärares tidsanvändning i samspel med övriga faktorer av betydelse för lärandet, som elevernas skilda förutsättningar, skolmiljöers olikartade sociala och kulturella betingelser, skilda didaktiska traditioner, olika slags undervisningsinnehåll etc.

Arbetsgruppen menar att ett närmande mellan forskningen och skolan positivt kan stödja skolutvecklingen om forskningen har inriktning på det praktiska arbetet i skolor och klassrum.

Bilaga⁴⁹

Utbildningens omfattning i grundskolan i timmar om 60 minuter för ämnen och ämnesgrupper samt totalt

<u>Ämnen</u>	
Bild	230
Hemkunskap	118
Idrott och hälsa	500
Musik	230
<u>Slöjd</u>	<u>330</u>
Svenska	1 490
Engelska	480
<u>Matematik</u>	<u>900</u>
Geografi	885
Historia	
Religionskunskap	
<u>Samhällskunskap</u>	
Biologi	800
Fysik	
Kemi	
<u>Teknik</u>	
Språkval	320
<u>Elevens val</u>	<u>382</u>
Totalt garanterat antal timmar	6 665
Därav skolans val	600

Vid skolans val får antalet timmar i timplanen för ett ämne eller en ämnesgrupp minskas med högst 20 procent.

(SFS 1997:1212)

⁴⁹ Bilaga 3 skollagen